

Lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta edistävään kerhotoimintaan liittyvä yhteistyö eri toimijoiden kuvaamana

Julia Anttilainen

Terveyskasvatuksen pro gradu –tutkielma
Terveystieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2015

TIIVISTELMÄ

Anttilainen, J. 2015. Lasten ja nuorten kerhotoimintaan liittyvä yhteistyö eri toimijoiden kuvaamana. Terveystieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto, terveystieteiden pro gradu-tutkielma, 59s., 2 liitettä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta edistävää yhteistyötä toteutetaan ja millaisia kehittämishaasteita yhteistyön toteuttamiseen liittyy. Tutkielman pohjana on käytetty Van Ackerin ym. (2011) yhteistyön teoreettista mallia oppituntien ulkopuolisten liikuntamahdollisuuksien tarjoamiseksi.

Tutkimusaineisto kerättiin Helsingissä vuoden 2013 touko-syyskuun aikana käyttäen menetelmänä teemahaastattelua. Haastateltavia oli yhteensä kolmetoista: kolme rehtoria, kolme urheiluseurojen edustajaa, kolme nuorisohjaajaa, kaksi seurakunnan työntekijää, yksi liikunnanopettaja ja yksi Koululiikuntaliiton edustaja. Nuorisohjaajien haastattelu tapahtui ryhmähaastatteluna. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia.

Yleisesti yhteistyötä pidettiin tärkeänä. Koulut olivat yhteistyön keskiössä ja useimmiten yhteistyön kuvattiin liittyvän koulujen kerhotoimintaan. Kerhotoiminnan toteuttajana toimi yleensä urheiluseura. Urheiluseurojen keskinäinen yhteistyö ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa oli tiivistä. Seurojen yhteistyö liittyi usein kerhotoiminnan lisäksi harjoitusolosuhteisiin. Nuorisotoimi teki myös tiivistä yhteistyötä järjestöjen kanssa, mutta oli muutoin hyvin itsenäinen toimija. Seurakunnat järjestivät aktiivisesti kerhotoimintaa, mutta niiden tekemä liikuntaan liittyvä yhteistyö liittyi yleensä koulujen liikuntasalien lainaukseen. Koululiikuntaliitto on jäänyt kouluille etäiseksi ja muille toimijoille täysin vieraaksi. Yhtenä suurimpana haasteista yhteistyön kuvauksissa korostui yhteistyön henkilösidonaisuus. Rehtorit olivat merkittävässä asemassa onnistuneen yhteistyön kannalta. Myös lasten ja nuorten omien toiveiden kuuntelu ja osallistaminen takasi onnistuneen yhteistyön. Urheiluseurat painivat myös olosuhteisiin liittyvien haasteiden kanssa koulujen liikuntasalien käytön aiheuttaessa suurimmat kustannukset.

Yhteistyön lisäämiselle oltiin avoimia. Tämän tutkielman perusteella voidaan todeta, että koulut ovat lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden edistämässä avainasemassa. Lapset ja nuoret on helposti tavoitettavissa ja koulujen sijainti on usein keskeinen. Koulujen arki on kuitenkin hektistä ja siksi liikunnallisten toimintojen toteuttajia kaivataan muualta. Yhteistyössä koulujen kanssa järjestetään paljon kerhotoimintaa ja liikunnallisia kerhoja toivotaan myös lisää. Iltapäiväkerhotoiminta ei kuitenkaan ainakaan nyky muodossaan toimi urheiluseuroille, joissa ei ole päätoimisia työntekijöitä. Urheiluseurat tekevät keskenään yhteistyötä parhaan mahdollisuutensa mukaan, mutta ovat hyvin riippuvaisia muista toimijoista muun muassa harjoitusolosuhteiden osalta ja erityisesti kunnallisesta päätöksenteosta. Seuroissa toivotaan lisää vaikuttamismahdollisuuksia. Yhteistyötä toivotaan lisää myös muun muassa nuorisotoimen kanssa. Seurakuntien kanssa yhteistyötä tehdään vähän, mutta ne järjestävät aktiivisesti kerhotoimintaa. Seurakuntien mahdollisuudet lasten ja nuorten liikunnan edistäjinä tulisikin tulevaisuudessa ottaa paremmin huomioon. Tämän tutkielman tuloksia voidaan hyödyntää eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämisessä.

Asiasanat: yhteistyö, fyysinen aktiivisuus, kouluikäiset, paikallisyhteistyö, sisällönanalyysi

ABSTRACT

Anttilainen, J. 2015. Collaboration in children's and adolescents' club activity described by different actors. Department of Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis of health education, 59p., 2 appendices.

The aim of this study was to find out how is the collaboration to promote the physical activity of children and adolescents implemented and what kind of development challenges there are. This thesis is based on the theoretical framework by Van Acker et. al. (2011) of collaboration to promote extracurricular physical activity opportunities. The study material was collected in Helsinki during May-September 2013 by using theme interview as a method. There was altogether thirteen interviewees: three principals, three officials from sports clubs, three youth instructors, two workers from congregations, one teacher of physical education and one official from School Sports' Association. The interview of youth officials was done as a group interview. Analysis of the research material was done by using content analysis as a method.

Collaboration in general was considered important. The schools were in the core of the collaboration and most often the collaboration was associated with club activities in schools. Usually sports club was the executor of the club activities. The collaboration between sports clubs and their collaboration with other actors was active. The collaboration between sports clubs was usually related to exercise circumstances on top of club activities. Youth work service did active collaboration with associations but was otherwise very independent actor. Congregations arranged actively club activities but the sports related collaboration was usually based on borrowing sport facilities from schools. School Sports' Association has remained distant to schools and was completely unknown for other actors. One of the biggest challenges highlighted in collaboration descriptions was person dependency. The principals were in significant position in successful collaboration. Also listening to children's and adolescents' own wishes and their inclusion secured successful collaboration. The sports clubs also struggle with exercise facilities related challenges when using schools' gymnasiums causes their biggest costs.

There was openness for more collaboration. Based on this thesis, it can be said that schools are in key position in promoting children's and adolescents' physical activity. Children and adolescents are easily reachable and the location of schools is often central. However, ordinary days at schools are hectic and that is why sporting activity executors are needed from elsewhere. Plenty of club activities are arranged in collaboration with schools and these clubs are also wished more. Afternoon club activity does not however work for sports clubs that doesn't have full-time workers, at least not in the form they are arranged today. Sports clubs collaborate with one another within their best possibilities, but they are very dependent of other actors regarding exercise facilities and especially decision making of municipality. Sports clubs wish to have more influence in decision making. More collaboration is wished also with Youth work service. Collaboration with congregations is done little but they arrange actively club activities. Congregations' possibilities in promoting children's and adolescents' physical activity should be taken into consideration more in the future. The results of this study can be utilized in developing collaboration between different kinds of actors.

Keywords: collaboration, school aged, community-based collaboration, content analysis

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YHTEISTYÖ FYYSISEN AKTIIVISUUDEN EDISTÄMISESSÄ.....	3
2.1 Fyysisen aktiivisuuden toteutuminen	4
2.2 Aktiivisuuteen vaikuttavia tekijöitä.....	5
2.3 Yhteistyön teoreettinen malli	6
3 VALTIO JA KUNNAT EDELLYTYSTEN LUOJINA.....	10
3.1 Koulut fyysisen aktiivisuuden edistäjinä.....	11
3.2 Aamu- ja iltapäiväkerhot	13
4 LIIKUNNAN KANSALAISTOIMINTA	15
4.1 Järjestöt liikunnan tarjoajina.....	15
4.2 Vapaaehtoistyö	17
4.3 Seurojen saama tuki.....	17
5 KOKEMUKSIA YHTEISTYÖSTÄ.....	19
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
7 TUTKIMUSAINESTONKERUU JA ANALYYSI.....	26
7.1 Teemahaastattelu	26
7.2 Sisällönanalyysi	27
8 TULOKSET.....	29
8.1 Koulut yhteistyön keskiössä	29
8.1.1 Laaja-alaista kerhoyhteistyötä.....	29
8.1.2 Omasta innostuksesta kohti pitkäjänteistä yhteistoimintaa.....	34
8.1.3 Avoimuudella kohti onnistunutta yhteistyötä.....	39
8.2 Lisää yhteistoimintaa rakenteita kehittämällä.....	42
9 POHDINTA.....	45
9.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	51
9.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset	52
LÄHTEET	55
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Suomen lainsäädäntö luo hyvät edellytykset terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liikunnan avulla. Kuntalain mukaan kunnan tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja kestävä kehitystä alueellaan. Liikunta on hyvinvointipolitiikan väline ja sillä on merkitystä kuntalaisten terveyden ylläpidossa. Myös muulla lainsäädännöllä, kuten perusopetuslailla on merkittäviä vaikutuksia väestön liikunnan edistämisen näkökulmasta. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön linjauksien visio vuoteen 2020 on, että suomalaiset liikkuvat enemmän ja istuvat vähemmän koko elämänsä aikana (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2013). Vision yhtenä näkökulmana on fyysisen aktiivisuuden edistäminen perustuen sidosryhmien välisiin kumppanuuksiin, toimiviin rakenteisiin ja hyvään johtamiseen. Kuntien ja järjestösektorin väliselle yhteistyölle on tarvetta ja kuntien järjestöille osoittamalla arvostuksella ja tuella on merkitystä kuntalaisten terveyden edistämiseen sitoutumisen kannalta (Paukku 2014, Simonsen 2013).

Kansalaistoimintana organisoidulla liikuntakasvatuksella on Suomessa pitkät ja vahvat perinteet. Toiminnan perustana on liikuntakulttuurissa vallitseva kolmijako, jossa koulujen tehtävänä on hoitaa liikuntaan sosiaalistaminen liikuntatuntien avulla, urheiluseurat huolehtivat liikuntatoiminnan organisoimisesta ja julkinen valta vastaa edellytysten luomisesta (Salonen-Nummi 2007). Liikuntatuntien lisäksi peruskoulujen tulee lain mukaan tarjota tietty määrä aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaa (Perusopetuslaki 2003b). Koulujen liikunnan opetuksessa sekä liikuntakasvatustoiminnassa aktiivisesti toimivien tahojen, kuten kansalais- ja urheilujärjestöjen valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen verkostoituminen lasten- ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi on tarkoituksenmukaista (Opetushallitus 2007). Urheiluseurayhteistyön avainasemassa ovat muun muassa erilaiset rahoittajat (Eime & Payne 2009). Yhteistyön onnistumiseksi on tärkeää, että toimijat sitoutuvat yhteisiin päämääriin (Casey ym. 2009). Esteinä yhteistyölle nähdään kuitenkin järjestöjen toiminnan perustuminen vapaaehtoistoimintaan (Salonen-Nummi 2007), henkilösidonaisuus, asenteet (Rajala 2011, Salonen-Nummi 2007) ja ajanpuute (Misener & Doherty 2009, Smibert ym. 2010 & Tammelin ym. 2012). Yhteistyö eri tahojen välillä on kuitenkin tärkeää, sillä mikään taho yksinään ei kykene liikuttamaan lapsia ja nuoria terveyden kannalta riittävästi (Opetushallitus 2010).

Tämän pro gradu –tutkielman pohjana käytän Van Acker ym. (2011) teoreettista mallia, joka perustuu oppituntien ulkopuoliseen liikuntaan eri toimijoiden yhdessä järjestämänä. Esittelen mallin tarkemmin kappaleessa 2. Tätä mallia mukaillessa olen valinnut myös tutkielmani haastateltavat. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten eri toimijoiden edustajat kuvaavat lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta edistävän yhteistyön toteutuneen. Tavoitteena on selvittää, millaisia kehittämishaasteita yhteistyön toteuttamiseen liittyy.

2 YHTEISTYÖ FYYSISEN AKTIIVISUUDEN EDISTÄMISESSÄ

Fyysinen aktiivisuus voi merkitä useita eri asioita eri ihmisille. Terveystieteiden ammattilaisille se on terveyttä edistävää käyttäytymistä, toisille se merkitsee laajaa kirjoa erilaisia urheilulajeja tai vapaa-ajan toimintaa. Fyysinen aktiivisuus läpi lapsuuden tarjoaa mahdollisuuksia kehittää motorisia taitoja, jotka luovat perustan terveelliselle ja aktiiviselle elämälle (World Health Organization 2007). Fyysisestä aktiivisuudesta puhutaan usein rinnakkain liikunnan kanssa. Liikunta on tarkoituksella tehtyä, säännöllistä fyysistä aktiivisuutta. Sen tarkoituksena on kunnon kohottaminen, terveyden parantaminen tai liikkumisen tuottama ilo ja nautinto (Fogelholm ym. 2007). Tässä tutkimuksessa puhun lasten ja nuorten fyysisestä aktiivisuudesta, jolla tarkoitan kaikkea sitä lihastyötä, joka suurentaa energiankulutusta lepotasosta. Vähintään kohtuullisesti kuormittava fyysinen aktiivisuus edistää säännöllisesti toteutettuna terveyttä (Fogelholm ym. 2007). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön linjauksissa terveyttä ja hyvinvointia edistävällä liikunnalla taas tarkoitetaan elämänkulun eri vaiheissa tapahtuvaa kaikkea fyysistä aktiivisuutta, jolla on paitsi terveyttä myös laajempaa hyvinvointia ylläpitäviä ja parantavia vaikutuksia ilman liiallisen liikunnan haittavaikutuksia (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2013).

Yhteistyö on tavoitteellinen ja aktiivinen prosessi, joka syntyy toiveesta tai tarpeesta luoda jotain uutta tai ratkaista jokin ongelma. Yhä useammassa työtehtävässä yhteistyön tekeminen on merkittävä osa työtä ja sitä pidetään useimmiten pelkästään positiivisena ilmiönä. Työntekijöille itselleen yhteistyö voi kuitenkin kielteisimmillään näyttäytyä ylimääräisenä rasitteena, joka vie aikaa muilta työtehtäviltä kiireisen arjen keskellä. Erilaiset toimet raportoidaan yhteistyöksi, mutta yhteistyön synergiaedut saattavat jäädä saavuttamatta. Käytännössä yhteistyö toteutuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Aira 2012). Tässä tutkielmassa yhteistyöllä tarkoitetaan nimenomaan yhdessä toimimista kohti yhteisiä päämääriä; lasten ja nuorten terveyden edistämistä liikunnan keinoin. Verkostot taas voidaan Airan (2012) mukaan käsittää ihmisten välisten vuorovaikutussuhteiden rakennelmaksi. Vuorovaikutussuhteet muodostuvat ja pysyvät yllä vuorovaikutuksen avulla, joten vuorovaikutus on verkostoa koossa pitävä voima.

2.1 Fyysisen aktiivisuuden toteutuminen

Riittävän liikunnan suhteen lapsia ja nuoria koskevia suosituksia on annettu eri maissa, eikä näissä ole oleellista eroa (Fogelholm ym. 2007). Sosiaali- ja terveysministeriön suosituksen mukaan kaikkien kouluikäisten tulisi liikkua vähintään 1-2 tuntia päivässä monipuolisesti ja ikään sopivalla tavalla (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Interventiot tulisi kohdistaa ja suunnitella erityisesti niille, joiden liikkuminen ei täytä näitä suosituksia. Näiden lasten ja nuorten saaminen mukaan johonkin aktiviteettiin auttaa saavuttamaan suurimmat kansanterveydelliset hyödyt (World Health Organization 2007).

Liikunnallinen pohja luodaan 7-11-vuotiaana. Perusliikuntataidot kuten kävely, juoksu, heittäminen ja hyppääminen varmistuvat, kunhan näitä taitoja kehittävää liikuntaa on riittävästi. Urheilun ei tarvitse aina olla täysillä tekemistä – taidot ja tekniikat kehittyvät myös rauhallisemmalla tahdilla (Hiilloskorpi 2009). Sosiaali- ja terveysministeriön teettämän selvityksen mukaan noin viidennes nuorista pojista ja neljännes tytöistä liikkuu erittäin vähän, eikä liikkumisen mahdollisuuksia kouluissa ole saatu edistettyä riittävästi. Nuorten liikunta urheiluseuroissa on kuitenkin lisääntynyt viimeisen 30 vuoden aikana, mutta urheiluseuraliikunta ja sen seurauksena kokonaisliikunta vähenevät selvästi 12 ikävuoden jälkeen (Fogelholm ym. 2007, Husu ym. 2011).

Lähes puolet 12–14 -vuotiaista liikkuu terveytensä kannalta riittävästi, mutta 16–18 -vuotiaista enää kolmannes. Suositusten mukaan lasten ja nuorten tulee välttää yli kahden tunnin pituisia istumisjaksoja (Husu ym. 2011). Lapset ja nuoret istuvat kuitenkin varsin paljon television ja tietokoneruutujen ääressä (Hakkarainen 2009). Pojat täyttävät terveysliikuntasuosituksen paremmin kuin tytöt. Kuitenkin viime vuosikymmenten aikana erityisesti riittävästi liikkuvien tyttöjen määrä on lisääntynyt. Selkeä fyysisen aktiivisuuden väheneminen murrosiässä ja samanaikainen ylipainon yleistyminen ovat vakavia terveyspoliittisia haasteita. Vaikka urheiluseuroissa liikkuminen on lisääntynyt, suurta osaa fyysisesti passiivisista nuorista on vaikea saada mukaan seurojen toimintaan (Husu ym. 2011).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) teettämän tutkimuksen mukaan kouluikäisten fyysisen aktiivisuuden suositus ei toteudu myöskään kaikkien maahanmuuttajanuorten osalta. Viikon aikana päivittäin vähintään 60 minuuttia liikuntaa harrastaneita oli somalitaustaisista

vain 8 % ja kurditaustaisista 11 %. Pojilla päivittäinen liikunta oli yleisempää kuin tytöillä (Le ym. 2014). Valtaväestöön verrattuna maahanmuuttajataustaiset pojat ovat kuitenkin vapaa-aikanaan aktiivisempia harrastustoimintaan osallistujia ja harrastus oli hyvin usein liikuntaan liittyvä (Haikkola & Leinonen 2014).

Koulumatkojen kulkeminen ja asioiminen kävellen tai pyörällä on vähentynyt. Seuraharjoitusten ulkopuolinen aika on hyvin passiivista. Yli 14-vuotiaista säännöllisesti seuratoiminnassa harjoittelevista nuorista urheilijoista alle puolet liikkuu viikoittain edes terveytensä kannalta riittävästi. Koululiikunta ei yksin riitä kouluikäisten fyysisen aktiivisuuden turvaajaksi, mutta sillä on erityinen tehtävä kasvattaa ja kannustaa liikkumaan (Hakkarainen 2009).

Edes urheiluseuraan kuulumisen ei aina yksinään riitä täyttämään fyysisen aktiivisuuden suosituksia (Hiilloskorpi 2009, Mandic ym. 2012). Peruskouluikäisten fyysistä aktiivisuutta käsitelleessä tutkimuksessa Uudessa-Seelannissa (Mandic ym. 2012) 70 % (n=2408) oppilaista osallistui organisoituun liikuntaan. Heistä kuitenkin vain yhdellä kolmasosalla täytyivät fyysisen aktiivisuuden minimisuositukset pelkästään organisoituun liikuntaan osallistumalla (Mandic ym. 2012). Nuoria tulisi kannustaa omaksumaan aktiivinen elämäntyyli, sisällyttämään fyysinen aktiivisuus arkeen esimerkiksi koulumatkaliikunnan avulla ja osallistumaan fyysisiin aktiviteetteihin organisoidun liikunnan ulkopuolella (Mandic ym. 2012). Liian vähän liikkuvien nuorten liikuttamiseksi on keksittävä ratkaisuja. Näitä voisivat olla esimerkiksi koulujen liikuntakerhot ja koulumatkaliikunnan lisääminen (Husu ym. 2011). Myös liikuntaan aktivoivien kotitehtävien ja kotivinkkien antaminen urheiluseuroista, kouluista ja muista nuorten parissa toimivista organisaatioista on ehdotettu ratkaisuksi (Hakkarainen 2009).

2.2 Aktiivisuuden vaikuttavia tekijöitä

Sosioekonomisella taustalla on vaikutusta fyysiseen aktiivisuuteen (Mandic ym. 2012; Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, Määttä ym. 2014 & World Health Organization 2007). Sekä aikuiset, että lapset alemmista sosioekonomisista ryhmistä on todettu fyysisesti inaktiivisemmiksi kuin ikäryhmänsä ylemmissä sosioekonomisissa ryhmissä. Kuitenkin mahdollisuus laadukkaaseen vapaa-ajan toimintaan on elintärkeää terveyden ja kehityksen

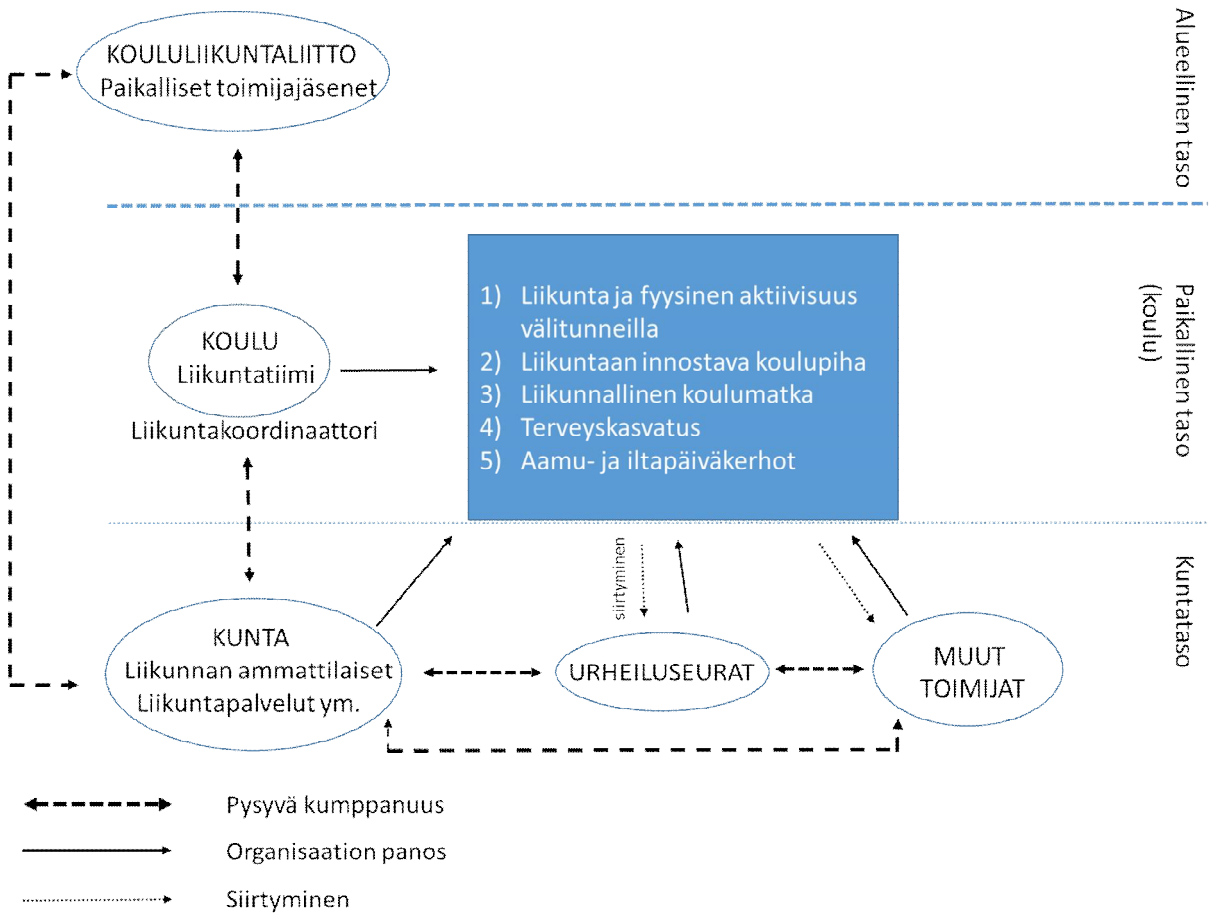
kannalta jokaiselle sukupuolesta, toimintakyvystä, etnisestä taustasta tai sosioekonomisesta taustasta huolimatta. Vaikka kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus osallistua leikkeihin ja vapaa-ajan aktiviteetteihin, on saatu selvää näyttöä, että heidän osallistumisensa näihin on usein verrannollinen perheen elintason. Osallistumisen esteinä ovat usein osallistumismaksut, tiedon puute, kulkeminen harrastuksiin, kulttuuriset ja kielelliset esteet sekä pääsy harrastuspaikkoihin (World Health Organization 2007). Harrastustoiminnan järjestämisessä tulisi huomioida mahdollisuuksien mukaan kulttuuri- ja uskontotekijät, jotka voivat estää osallistumisen. Harrastamisen mahdollisuus tulisi taata kaikille taustasta riippumatta (Laatikainen 2014).

Aktiivisesti liikkuvien vanhempien lapset liikkuvat itsekkin muita aktiivisemmin. Lapsuudenperheen yhteiset liikuntaharrastukset ennustavat hyvin vahvasti nuoren myöhempiä liikuntamääriä. Vanhempien kannustusta suurempi merkitys on omalla esimerkillä (Myllyniemi 2012, Määttä ym. 2014). Joskus myös vanhempia osallistetaan lasten koulupihojen suunnitteluun ja järjestetään liikunnallisia vanhempainiltoja. Toiminnallisuuden on todettu parantavan vanhempainiltojen vuorovaikutusta (Paukku 2014). Vanhempien aktiivinen osallistuminen koulun toimintaan nähdään merkittävänä lasten ja nuorten terveyttä edistävänä tekijänä (Van Acker ym. 2011). Myös asuinympäristön on todettu näkyvän fyysisen aktiivisuuden määrässä niin, että pääkaupunkiseudun nuoret ovat muita epäsäännöllisempiä sekä arkiliikunnan että kuntourheilun suhteen (Myllyniemi 2012).

2.3 Yhteistyön teoreettinen malli

Tämän työn pohjaksi olen valinnut Van Ackerin ym. (2011) teoreettisen mallin siitä, kuinka oppituntien ulkopuolinen liikunta voidaan järjestää yhteistyössä erilaisten toimijoiden kanssa. Malli on osa Belgian toimintasuunnitelmaa, jonka tarkoituksena on luoda käytännön ohjeet kouluille ja yhteisön kumppaneille yhteistyön kehittämiseksi. Van Ackerin ym. (2011) mukaan terveyskäyttäytymiseen vaikuttavat useat erilaiset sosioekologiset tekijät, jotka voidaan jakaa viiteen eri tasoon: henkilöön suoraan kohdistuva taso (terveys- ja liikuntakasvatus), ihmistenvälinen taso (opettajien, perheen ja sidosryhmien tuki), organisatorinen taso (kerhotoiminta, tarjotut liikuntavälineet välitunneilla), yhteisötaso (koulun ja yhteisön sidosryhmien välinen kumppanuus) ja toimintapolitiikka (hallinnon tuki ja tiedotus). Nämä tasot on huomioitu ja sisällytetty eri toimijoiden kumppanuutta kuvaavaan

teoreettiseen malliin, jota tutkijat Van Acker ym. (2011) ehdottavat. Teoreettinen malli on kuvattu kuvassa 1.

KUVA 1. Mukaelma Van Ackerin ym. (2011) teoreettisesta mallista.

Malli sisältää viisi toisiaan täydentävää komponenttia, joilla voidaan edistää oppilaiden mahdollisuuksia oppituntien ulkopuoliseen liikuntaan: 1) liikunta lounastauolla, 2) aktiivisuuteen innostava koulupiha tai leikkikenttä, 3) liikunnallinen koulumatka, 4) terveystasvatukselliset toimintatavat, sekä 5) koulupäivän jälkeinen liikunta. Ensimmäiset kaksi osa-aluetta tähtäävät välitunteihin. Fyysinen aktiivisuus voitaisiin maksimoida järjestämällä enemmän aikaa välitunteihin, jotka tarjoaisivat ohjattuja aktiviteettejä tai yksinkertaisia ja edullisia interventioita. Liikunnallista kulkemista kouluun kävellen tai pyöräillen (komponentti 3) edistämällä voitaisiin kasvattaa oppilaiden päivittäistä aktiivisuuden määrää ja näin mahdollisuudet liikuntasuosituksen täyttämiseen paranisivat. Neljäs komponentti koostuu yhteisestä ja yhdistävästä terveystasvatustopolitiikasta. Tarkoituksena on tarjota terveystasvatuksellisia viestejä oppilaille oppituntien ulkopuolella,

herättää oppilaita tarkastelemaan omaa fyysistä aktiivisuuttaan ja sen tärkeyttä, sekä auttaa ottamaan vastuuta omasta liikkumisesta. Tutkijat näkevät tämän osa-alueen jaettuna vastuuna koko koulun henkilökunnan, yhteistyötahojen ja vanhempien kesken. Viides osa-alue käsittää koulupäivän jälkeistä liikuntaa järjestävän organisaation. Aktiviteetin tulisi ajoittua koulupäivän välittömään läheisyyteen ja olla sellaista, jota oppilaiden ja heidän perheidensä olisi helppo hyödyntää myös muulla vapaa-ajalla. Pää tavoitteena on mahdollistaa myös riskiryhmässä olevien osallistuminen liikuntaan. Riskiryhmään katsotaan kuuluvan heikommista sosioekonomisista taustoista tulevat nuoret, vähemmistöryhmät, vähempitaitoiset ja ylipainoiset nuoret. Ohjaajilta vaaditaan innokkuutta ja kiinnostusta, sekä rohkaisevaa otetta (Van Acker ym. 2011).

Varsinaisen kumppanuuden ja yhteistyön Van Acker ym. (2011) ovat jakaneet kahteen tasoon: yhteisötasoon ja alueelliseen tasoon. Yhteisötaso on vielä jaettu kahteen osaan. Keskiössä on paikallinen koulu sekä siellä toimivat liikuntakoordinaattori ja koulun liikuntatiimi. Liikuntakoordinaattori koordinoi koulun kumppanuutta muiden toimijoiden kanssa. Usein liikunnanopettaja on luontevin valinta tähän, koska hän tuntee parhaiten oppilaittensa liikunnallisuuden tason. Koulun sisäiseen liikuntatiimiin kuuluu myös muita lasten liikunnasta innostuneita opettajia, mahdollisesti myös rehtori. Rehtori pystyy vaikuttamaan resursseihin ja muun muassa tilojen käyttöön liittyviin päätöksiin. Kunnallistasolla päätoimijoina ovat kunnalliset liikuntapalvelut, paikalliset urheiluseurat ja muut samalla alueella toimivat organisaatiot. Mallissa on myös ehdotettu, että kuntien alaisuudessa toimisi liikunnan ammattilaisia, jotka kävisivät kouluissa esimerkiksi ohjaamassa erilaisia lajeja ja niin koulut, kuin urheiluseurat voisivat hyödyntää heidän osaamistaan. Ammattilaisten ohjaama liikunta ei painottuisi kilpailuun, vaan leikkimieliseen pelailuun (Van Acker ym. 2011).

Toinen taso muodostuu alueellisen tason toimijoista, kuten Koululiikuntaliitosta ja muista valtakunnallisista toimijoista kuten Suomessa esimerkiksi Valosta. Näiden toisen tason toimijoiden nähdään muun muassa toimivan linkkeinä tuoreen tutkitun tiedon siirtämisessä käytännön toimijoiden tasolle, esimerkiksi tiedottamalla uusimmista liikuntasuosituksista (Van Acker ym. 2011).

Yhteistyöllä eri tahojen välillä voidaan lisätä ammatillista tiedonvaihtoa, kasvattaa organisaation panosta ja mahdollisuuksia näiden viiden esitellyn komponentin

toimeenpanemiseksi ja vahvistamiseksi. Yhtä tiettyä interventiota tai ohjelmaa fyysisen aktiivisuuden edistämiseksi ei voida kuitenkaan suositella, koska kaikilla kouluilla on omanlaisensa toimintaympäristöt. Näihin toimintaympäristöihin kuuluvat toimintaa määräävät tiedolliset, sosiokulttuuriset, fyysiset ja poliittiset tekijät. Kuitenkin tällainen malli, joka perustuu terveyden edistämisen periaatteisiin, voi auttaa yhteistyötahoja kehittämään fyysistä aktiivisuutta edistäviä ohjelmia, jotka on räätälöity juuri kyseessä olevaan ympäristöön (Van Acker ym. 2011).

3 VALTIO JA KUNNAT EDELLYTYSTEN LUOJINA

Valtion liikuntabudjetista varataan vuosittain oma määrärahasa lasten ja nuorten liikunnan kehittämiseen. Vuonna 2012 tämä summa oli 5,5 miljoonaa euroa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013). Liikuntalaki uudistettiin ja uusi laki astui voimaan 1.5.2015. Liikuntalain uudistamisen yhteydessä kunnille kirjattiin velvoite kuulla kuntalaisia merkittävässä liikuntaa koskevissa päätöksissä sekä arvioida kuntalaisten liikuntaaktiivisuutta. Nämä molemmat tehtävät ovat edellytyksiä sille, että kunnallista liikuntatoimintaa kehitetään nykytarpeita vastaavaksi (Valtion liikuntaneuvosto 2015).

Simonsenin vuonna 2013 julkaistussa tutkimuksessa tarkasteltiin neljässä etelä-suomalaisessa kunnassa paikallisesti toimivien vapaaehtoisjärjestöjen roolia kuntien terveydenedistämistyössä ja tekijöitä, jotka tukevat terveyden edistämistä. Tutkimukseen osallistuneista vapaaehtoisjärjestöistä lähes kaikki (n=183) olivat sitä mieltä, että kuntalaisten terveyden edistämiseksi tarvitaan vapaaehtoisjärjestöjen ja kunnan viranomaisten yhteistyötä (Simonsen 2013). Tämä yhteistyö on otettu huomioon myös Van Ackerin ym. (2011) toimintamallissa kunnan ja urheiluseurojen pysyvänä kumppanuutena.

Simonsenin (2013) tutkimukseen osallistuneista vapaaehtoisjärjestöistä puolet seurasivat aktiivisesti terveyden edistämiseen liittyvää keskustelua ja halusivat olla osallisina kuntalaisten terveydenedistämiseen liittyvässä päätöksenteossa. Vähemmistö tutkituista kuitenkin koki voivansa vaikuttaa päätöksentekoon. Vapaaehtoisjärjestöjen näkemykset poikkesivat tutkittujen poliittisten päättäjien näkemyksistä vapaaehtoisjärjestöjen vaikutusmahdollisuuksiin liittyen. Sekä poliitikot että vapaaehtoisjärjestöt kokivat kuitenkin, ettei järjestöjä hyödynnetä riittävästi kuntalaisten terveyden edistämässä. Eri toimijoiden mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua päätöksentekoon tulisi tutkimuksen mukaan kehittää. Kunnan budjetissa ja operatiivisissa suunnitelmissa kuntatoimijoiden ja vapaaehtoisjärjestöjen välinen yhteistyö ei juuri näkynyt. Erityisesti vapaaehtoisjärjestöjen ja koulutuksen välisen yhteistyön painoarvo suunnitelmissa oli matala. Vapaaehtoisjärjestöjen todettiin tarvitsevan yhteistyötä erilaisten kunnan virastojen kanssa vahvistamaan järjestöjen sitoutumista terveyttä edistäviin toimiin. Päättäjien vapaaehtoisjärjestöille osoittamalla tuella ja arvostuksella oli merkitystä järjestöjen sitoutumisessa kuntalaisten terveyttä edistäviin toimiin (Simonsen 2013).

Urheiluseurayhteistyöhön on Paukun (2014) mukaan monia eri tapoja, mutta joidenkin kuntien käytännöt seurayhteistyössä muistuttavat enemmän tiedotusta kuin osallistamista. Osallistamisella tarkoitetaan kuntalaisten olemista virkamiesten ja kuntapoliitikkojen rinnalla yhdenvertaisina toimijoina vuorovaikutuksessa ja suunnittelussa. Useimmiten osallistaminen liittyy liikuntapaikkarakentamiseen ja yhteistyöhön urheiluseurojen kanssa. Seurayhteistyötä pidetään kuitenkin tärkeänä. Vuorovaikutusmenettelyt parantavat luottamusta liikuntatoimea kohtaan ja edistävät tyytyväisyyttä. Paukun tutkimuksen mukaan seurojen täytyy kuitenkin päästä tuomaan esiin omia ajankohtaisia asioitaan ja ongelmiaan (Pauku 2014).

Peruskouluikäisiä lapsia ja nuoria osallistetaan kuntien liikuntatoimissa monin tavoin. Mielipiteitä kartoitetaan erityisesti juuri lähiliikuntapaikkojen kunnostamisen tai rakentamisen yhteydessä. Haasteena osallistamisessa voi olla vähän liikkuvien äänen saaminen kuuluviin, mutta esimerkiksi nuoria voi kohdata skeittipaikoilla ja nuorille internet on luonteva lähiympäristö, jossa voi ottaa kantaa (Pauku 2014). Kuntien nuorisotoimi on merkittävä liikunnan tarjoaja erityisesti nuorten kohdalla. Yhteisissä harrastuksissa ja nuorisotaloilla tapaavat eniten 10 - 14 -vuotiaat nuoret. Nuorisotaloilla tapaaminen loppuu kuitenkin käytännössä kokonaan ennen 20-vuoden ikää (Myllyniemi & Berg 2013). Nuorisotoimi voidaan liittää Van Ackerin ym. (2011) mallissa kuntatason yhteisön muihin organisaatioihin.

3.1 Koulut fyysisen aktiivisuuden edistäjinä

Koululiikunta luo perustan kaikkien kansalaisten liikuntaharrastukselle (Opetushallitus 2007). Koulujen liikunnalla tarkoitetaan kaikkea koulussa tapahtuvaa liikuntaa; oppitunnit, välitunnit, koulun kilpailutoiminta, liikuntapäivät, retket ja koulumatkat (Fogelholm ym. 2007). Liikuntatunnit muodostavat koululiikunnan ytimen, mutta tärkeä osa liikuntaa ovat myös erilaiset oppituntien ulkopuoliset liikuntatuokiot ja liikuntatapahtumat, sekä yhteistyö muiden liikuntatahojen kanssa (Opetushallitus 2007).

Liikunnanopetuksen ja fyysisen aktiivisuuden lisääminen kouluissa ei vähentäisi akateemisia saavutuksia muissa opetettavissa aineissa, vaikka niihin käytettyä aikaa hieman vähennettäisiinkin, sillä liikunnalla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia kognitiivisiin toimintoihin (Heikinaro-Johansson ym. 2009, Jussila & Oksanen 2012 & World Health Organization 2007). Jussilan ja Oksasen (2012) mukaan fyysisellä aktiivisuudella on

merkittävä positiivinen vaikutus lasten ja nuorten koulumenestykseen. Liikunta parantaa matemaattisia taitoja, menestystä kielellisissä aineissa ja nostaa todistuksen keskiarvoa. Koulumenestystä tukevat interventiot, joissa tehdään aerobisia harjoitteita, liikutaan ohjatusti vähintään kolme kertaa viikossa, toimitaan pien- ja sekaryhmissä, liikuntaa ohjaavat opettajat, mutta myös muu koulun henkilökunta. Välituntiliikkuminen parantaa oppilaiden tarkkaavaisuutta ja keskittymistä luokassa. Tehtäviin osallistutaan intensiivisemmin ja luokassa käyttäytyään paremmin välituntien jälkeen. Välituntiliikkumisen on todettu myös parantavan arvosanoja. Koulujen liikuntakerhot tukevat oppimista ja lisäävät oppilaiden liikuntamäärää. Ne lapset, joilla on vähän kokemusta liikunnasta hyötyvät heille kohdennettujen liikuntakerhojen yksilöllisestä ohjauksesta, opetusmenetelmistä sekä motoristen perustaitojen harjoitteluun käytetystä lisäajasta. Liikkumisen huomioonottaminen ja esiintuominen yleisesti koulukulttuurissa yli oppiainerajojen auttaa opettajia perustyön tekemisessä monella eri tasolla ja tukee lapsen ja nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia. Huoli liikuntatuntien lisäämisen ja oppimistulosten heikentymisen yhteydestä on siis tuulesta temmattu. Liikunnan hyödyntäminen kouluympäristössä on hämmästyttävän vähän käytetty voimavara oppimisen tukena ja kouluviihtyvyyden lisäämisessä (Jussila & Oksanen 2012). Van Ackerin ym. (2011) toimintamallissa koululiikunta on huomioitu komponenteissa 1 ja 2. Toimintamallissa keskitytään kuitenkin vain oppituntien ulkopuoliseen aktiivisuuteen, eikä siinä ole otettu kantaa esimerkiksi toiminnallisen oppimisen menetelmiin oppituntien aikana.

Osana valtakunnallista Liikkuva koulu-ohjelmaa tutkittiin yläkoululaisten subjektiivisen sosiaalisen aseman yhteyttä välituntiliikuntaan ja osallisuuteen (Rajala ym. 2014). Subjektiivista sosiaalista asemaa tutkittiin kymmen portaisen tikasmallin avulla. Nuorten kokema subjektiivinen sosiaalinen asema oli yhteydessä välituntiaktiivisuuteen sekä tytöillä että pojilla. Nuoret, jotka kokivat asettuvansa kouluhierarkian ylemmille portaille, liikkuivat välitunneilla enemmän verrattu itsensä kouluhierarkian alemmille portaille sijoittaneisiin. Pojat liikkuivat tyttöjä enemmän kaikilla tasoilla. Sekä aktiivisuus välituntien aikana että osallistuminen välituntitoiminnan suunnitteluun ja koulun yhteisten tapahtumien järjestämiseen kasautuu tietyille nuorille – niille, jotka kokevat olevansa sosiaalisen kouluhierarkian ylimmillä portailla. Aktiivisempien koulupäivien edellytyksenä näyttäisi siis olevan nuorten osallistaminen toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen (Rajala ym. 2014). Mandicin ym. (2012) tutkimuksessa oppilaat toivoivat eniten parannuksia koululiikunnan monipuolisuuteen, siihen että liikunta olisi hauskeempaa ja vähemmän kilpailuhenkistä,

kannustavampaa, liikunta tapahtuisi koulupäivän aikana, olisi edullista tai ilmaista ja helpommin saavutettavissa.

On tärkeää muistaa, että yhä suuremmalle joukolle oppilaita liikuntatunnit ovat ainoa tilaisuus riittävän tehokkaaseen ja rasittavaan liikuntaan. Koulun liikuntatunnit ovat myös monelle oppilaalle ainoa mahdollisuus tutustua monipuolisesti erilaisiin liikuntamuotoihin (Heikinaro-Johansson ym. 2009). Lasten fyysisen aktiivisuuden edistäminen edellyttää kodin ja koulun yhteistyötä. Koulun ulkopuolista liikuntaharrastusta ohjaavat käytännössä vanhemmat, jotka huolehtivat kuljetuksista, seuramaksuista ja muista kuluista. Vanhemmat päättävät missä ja milloin lapset liikkuvat. Koululiikunnan avulla voidaan tukea myös niiden perheiden liikuntaa, jotka eivät ole omaksuneet liikunnallista elämäntapaa (Heikinaro-Johansson ym. 2009).

3.2 Aamu- ja iltapäiväkerhot

Perusopetuslain mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee tarjota lapsille monipuoliset mahdollisuudet osallistua ohjattuun ja virkistävään toimintaan sekä mahdollistaa lepo rauhallisessa ympäristössä, ammattitaitoisen ja tehtävään soveltuvan henkilön valvonnassa (Perusopetuslaki 2003a). Lain mukaan aamu- ja iltapäivätoimintaa tulee tarjota joko 570 tuntia tai 760 tuntia koulun työvuoden aikana kullekin toimintaan osallistuvalla lapsella (Perusopetuslaki 2003b). Kerhotoimintaa järjestetäänkin jo 91 prosentissa kaikista perusopetuksen kouluista. Valtion taloudellinen tuki kerhotoiminnalle oli vuosina 2008 - 2012 yli 30 miljoonaa euroa (Rajala 2011).

Kerho-ohjaajista noin kaksi kolmasosaa on opettajia, ohjaajina toimivat myös koulunkäyntiavustajat, nuoriso-ohjaajat, nuorisotyöntekijät ja vanhemmat. Noin joka kymmenes kerho toimii järjestöjen voimin (Salonen-Nummi 2007). Heikinaro-Johanssonin ym. (2009) mukaan kerhoja ohjaavien opettajien tulisi olla ammattitaitoisia liikunnanopettajia, jotta erilaisten oppilaiden tarpeet ja toiveet tulevat huomioituiksi (Heikinaro-Johansson ym. 2009). Koulussa organisoidussa iltapäivätoiminnassa ohjaajien työnkuva voi muodostua laaja-alaiseksi. Heidän tehtävänään voi lasten ohjauksen lisäksi olla yhteyshenkilönä toimiminen koulu yhteisön jäsenten suuntaan ja erilaisten yhteistyökanavien etsiminen (Salonen-Nummi 2007). Van Ackerin ym. (2011) toimintamallissa tällaisesta

toiminnasta vastaa nimetty liikuntakoordinaattori, joka voi olla periaatteessa kuka vain, mutta luontevimmin liikunnanopettaja. Salonen-Nummen (2007) tutkimuksessa myös rehtorin asenteella ja esimerkillisyydellä on merkittävä vaikutus iltapäivätoiminnan toteutumiseen.

Haasteensa koulujen iltapäivätoiminnan ohjaajien saamiseen asettaa laki. Ohjaajilta edellytetty koulutus ja kelpoisuusvaatimukset on määritelty iltapäivätoiminnan lainsäädännössä (Salonen-Nummi 2007). Lain mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnassa ohjaajana toimimaan on kelpoinen henkilö, 1) joka on suorittanut tehtävään soveltuvat opinnot, joilla on koulutuksen yhteydessä hankittu tai kokemuksella osoitettu taito toimia lapsiryhmän ohjaajana tai 2) jolla on kelpoisuus antaa luokanopetusta, esiopetusta, erityisopetusta tai aineenopetusta tai toimia oppilaanohjaajana (Perusopetuslaki 1998).

Iltapäivätoiminnan liikuntatuokioilla nähdään olevan mahdollisuuksia lievittää erilaisia oppimiseen ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia. Iltapäiväkerhot ovat myös erinomainen tapa tavoittaa eri sosioekonomisista taustoista tulevat lapset ja nuoret. Käytännössä kaikki lapset Suomessa käyvät koulua ja heillä on mahdollisuus osallistua koulussa organisoituun iltapäivätoimintaan. Lapset ovat valmiina koulussa, eikä heidän tarvitse siirtyä paikasta toiseen (Salonen-Nummi 2007). Mikäli kerhotoimintaan halutaan saada mukaan myös ne oppilaat, jotka eivät ole syystä tai toisesta kovinkaan motivoituneita liikkumaan, olosuhteet tulee luoda mahdollisimman houkutteleviksi. Liikuntakerhoja ei saisi sijoittaa pitkän koulupäivän päätteeksi (Heikinaro-Johansson ym. 2009). Myös turvallisuuskysymykset ovat keskeisessä asemassa kerhotoimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa (Salonen-Nummi 2007).

4 LIIKUNNAN KANSALAISTOIMINTA

Merkittävä osa kansalaisista harrastaa liikuntaa ohjatusti urheiluseuroissa, kuntien tai kaupallisten palveluiden piirissä. Liikunnan kansalaistoiminta on edelleen suosittua. Alle 14-vuotiaista jopa 60 prosenttia on jollakin tavalla mukana seuratoiminnassa. Siitä huolimatta tänä päivänä on tyypillistä, että ihminen voi olla yhtä aikaa urheilullinen ja fyysisesti passiivinen. Seuratoiminnassa mukana olo ei riitä täyttämään fyysisen aktiivisuuden suosituksia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Pitkäjänteinen sitoutuminen on harvinaisempaa kuin aikaisemmin ja projektiluontoinen osallistuminen on yleistynyt. Liikunta- ja urheiluseurat ovat yleisesti ottaen kyenneet pitämään pintansa yhdistyskentällä ja tekijöitä on vielä riittänyt. Toimijoita on ilmeisesti jopa enemmän kuin koskaan. Seuratoimintaan on kuitenkin alkanut kohdistua yhä enemmän niin määrällisiä, kuin laadullisiakin vaatimuksia samalla, kun ihmisten mahdollisuudet ja halu sitoutua pitkäjänteiseen vapaaehtoistyöhön eivät ole kohentuneet samassa suhteessa (Koski 2012).

4.1 Järjestöt liikunnan tarjoajina

Urheiluseurat ovat säilyttäneet asemansa lasten- ja nuorten liikuttajina. Vaarana on kuitenkin, että urheiluseurojen ulkopuolelle jäävät juuri ne, joille liikkuminen olisi välttämätöntä (Salonen-Nummi 2007). Lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen liikuntaseuroissa on kallistunut huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Monissa lajeissa kilpailullisten tavoitteiden myötä tapahtunut harrastusintensiivien kasvu on tuonut mukanaan kustannusten kasvun, varhaisen erikoistumisen yhteen lajiin sekä harrastuksen loppumisen kokonaan valitettavan usein (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Nuorten järjestöihin kuulumisessa ei kuitenkaan ole tapahtunut muutoksia vuodesta 1998. Nyt toiminnassa tai jäsenenä on mukana 53 prosenttia, kun osuus vuonna 1998 oli 52 prosenttia. Tyttöjen ja poikien osallistuminen on samalla tasolla. Kaikkein aktiivisin ikäryhmä on 10 – 14 - vuotiaat (Myllyniemi ym. 2013). Nuorten suhtautuminen jäsenyyksiin on kuitenkin varsin kielteistä. Peräti useampi kuin kaksi kolmesta on sitä mieltä, että toimintaan on mukava osallistua, jos ei tarvitse liittyä jäseneksi mihinkään. Suunta on kohti entistä kriittisempää asennetta ja saattaa osaltaan kertoa trendistä kohti hengailu- tai projektiosallistumiskulttuuria. Kielteinen suhtautuminen jäsenyyksiin on nuorisotyön ja järjestökentän toimijoiden kannalta kiinnostava, ehkä turhauttavakin tulos. Toisaalta suuri osa nuorista voi pitää toimintaa sinänsä

mukavana ja olla valmis sitoutumaankin siihen, mutta heidän kiinnittymisensä ei perustu ensisijaisesti muodollisiin jäsenyyksiin (Myllyniemi ym. 2013). Harrastemuotoisen, kevyemmän sitoutumisasteen toimintaa onkin peräänkuulutettu lukuisissa liikuntapoliittisissa kannanotoissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Harrasteliikunnan edistäminen on viime vuosikymmeninä ollut liikuntapolitiikan yksi painopisteistä ja sille on kysyntää. Perinteisten urheiluseurojen onnistumiset harrasteliikunnan toteuttajina ovat kuitenkin vaihdelleet ja nuorten harrasteurheilun ja -liikunnan kehittäminen on ollut 2000-luvulla nihkeää. Ongelmaksi on nähty henkisiin, taloudellisiin ja olosuhteisiin liittyvät resurssit. Osa seuroista onkin rajannut harrasteliikunnan pois seuran ydintavoitteiden joukosta (Mäenpää & Korkatti 2012).

Nuorten urheiluseuroilla on mahdollisuuksia kehittyä terveyttä edistäviksi ympäristöiksi. Tullakseen nuorten terveyttä edistäväksi urheiluseuraksi, tulee seuran tavoitella oman ympäristönsä lisäksi myös ympäröivää yhteisöä -niin kouluja, kuin paikallisia ja kansallisia urheiluliittojakin (Geidne 2012). Suomalaiset urheiluseurat ovat melko hyvin terveyttä edistäviä toimintaperiaatteiltaan ja urheiluseurat vaikuttavat lasten- ja nuorten terveyteen muutoinkin, kuin vain fyysisen aktiivisuuden kautta. Kuitenkin vielä joka kolmas seura osoittaa hyvin vähän kiinnostusta terveyden edistämiseen (Kokko ym. 2009). Simonsenin (2013) tutkimuksessa vapaaehtoisjärjestöt painottivat tarvetta luoda sosiaalisia kontakteja ja laajentaa terveyttä edistäviä toimintoja. Tutkimuksessa koettu suuri työmäärä ja ajanpuute ei vaikuttanut siihen, kuinka sitoutuneita vapaaehtoisjärjestöt ovat terveyttä edistäviin toimintoihin.

Urheiluorganisaatiot tulisi haastaa selventämään niiden tulevaisuuden roolia, sekä halukkuutta ja potentiaalia laajentaa tarjontaa uusiin jäsenryhmiin vetoamiseksi. Laajempaa yhteistyötä tarvitaan uusien, vähemmän kilpailullisten aktiviteettien, uuden muotoisten jäsenyyksien ja uuden tyyppisten organisaatioiden kehittämiseksi (World Health Organization 2007). Urheiluseurojen on kuitenkin todettu olevan ihanteellinen ympäristö koko yhteisön liikunta-aktiivisuuden edistämiseksi (Eime ym. 2008).

4.2 Vapaaehtoistyö

Suurinta osaa suomalaisista urheiluseuroista pyöritetään vapaaehtois pohjalta (Kokko ym. 2011). Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU) ry:n teettämän tutkimuksen mukaan kaikkiaan 434 000 19 – 65 -vuotiasta teki vapaaehtoistyötä urheiluseuroissa tai liikuntajärjestöissä. He muodostavat kaikista liikunnan vapaaehtoistyöntekijöistä yli neljä viidesosan. Suurin osa heistä työskentelee lasten- ja nuorten parissa (SLU 2010). Keskimääräinen vapaaehtoisen käyttämä tuntimäärä on hieman vähentynyt. Aikuiset, jotka laittaisivat omaa aikaansa vapaaehtoistyöhön yli kymmenen tuntia viikossa, ovat harvassa (Mäenpää & Korkatti 2012). Kun suuri osa urheiluseurojen toimijoista on vapaaehtoisia, se asettaa haasteita myös koulujen kanssa tehtävälle yhteistyölle. Esimerkiksi iltapäivätoiminnan aikana urheiluseurojen ohjaajat ovat usein palkkatyössään (Salonen-Nummi 2007).

4.3 Seurojen saama tuki

Työnjako liikunnan kansalaistoiminnassa on määritelty vuonna 1999 voimaantulleessa liikuntalaissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää harkinnanvaraisia valtionavustuksia valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille ja kunnat puolestaan tukevat kansalaistoimintaa paikallisesti. Hallituskaudella 2007 - 2011 asetelma muuttui niin, että valtio alkoi kohdentaa valtionavustuksia suoraan seuroille. Käytäntö jatkuu edelleen (Valtion liikuntaneuvosto 2015).

Liikunnan tutkimuskeskus LIKES arvioi seuratuon vaikutuksia kaudella 2013 - 2014. Tukea saaneiden seurojen yleisin tavoite oli lisätä harrastajaryhmiä ja saada uusia jäseniä. Toimintavuoden aikana seuratukea saaneisiin seuroihin tuli lähes 16 000 uutta liikkujaa. Tuki koettiin seuroissa merkittäväksi asiaksi taloudellisesti, toiminnallisesti ja henkisesti. Suurin osa myönnettyistä tuista on kohdistunut työntekijöiden palkkaamiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, Paukku ym. 2014). Työntekijän palkkaaminen mahdollisti usein seuratoimintaan kuuluvien rutiinien uudelleenjärjestämisen, mikä vapautti seuratoimijoiden aikaa kehittämistoiminnalle (Paukku ym. 2014).

Tuen jakoprosessin siirtyminen ministeriöön hidasti hakemusten käsittelyä ja tukien jakamista sekä heikensi päätöksenteon läpinäkyvyyttä. Myös liikuntajärjestöjen mahdollisuus yhdistää

seuratuki omiin järjestökohtaisiin seuratoiminnan kehittämistoimenpiteisiin heikentyi. Seuratuen merkittävä tavoite oli harrastuskustannusten pienentäminen ja tuen kohdentaminen edulliseen (alle 50e/kk) toimintaan. Seurat ovat kuitenkin eriarvoisessa tilanteessa harrastamisen hintaan liittyvien tekijöiden suhteen. Keskeinen harrastamisen hintaan vaikuttava tekijä urheiluseuroissa on liikuntatilojen vuokrahinta, joka vaihtelee kunnittain paljon (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015).

Opetushallituksen myöntämää kerhorahaa on mahdollista hyödyntää kunnan kautta iltapäivätoiminnan järjestämiseksi. Seurat saattavat olla myös hankkeissa yhteistyökumppaneina, jolloin ne eivät hyödy avustuksesta suoraan taloudellisesti, mutta ovat toteuttamassa toimintaa osana laajempaa hanketta esimerkiksi kunnan Liikkuva koulu-ohjelmassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Urheiluseurojen rahoittajatahot ovat siis avainasemassa niin kouluihin keskittyvien liikuntahankkeiden toteutuksessa, paikallisten urheiluseurojen jäsenmäärien kasvattamisessa, kuin urheiluseurojen näkemisessä terveyttä edistävinä organisaatioinakin (Eime & Payne 2009).

Valtion liikuntaneuvoston (2015) mukaan avustusjärjestelmä on nykymuodossaan puutteellinen. Keskeisimpinä epäkohtina on nähty se, että jaetut avustukset eivät vastaa järjestöjen toiminnan laadussa ja laajuudessa tapahtuneisiin muutoksiin. Yhteistä, kaikkien jakamaa ymmärrystä avustuspolitiikan kriteereistä ei ole olemassa. Myös avustusten käytön seuranta on ollut puutteellista.

5 KOKEMUKSIA YHTEISTYÖSTÄ

Viime vuosina kuntien ja urheiluseurojen välinen yhteistyö on saanut uusia muotoja. Kunnat ovat tehneet erilaisia ostopalvelusopimuksia urheiluseurojen kanssa muun muassa ohjaustoiminnasta (Mäenpää & Korkatti 2012). Yhteistyö eri organisaatioiden ja yhteisön välillä onkin yleistymässä ja siihen kannustetaan (Casey ym. 2009, Parent & Harvey 2009). Sen perustana on kunnioitus, luottamus ja avoimuus yhteistyökumppaneiden välillä (Misener & Doherty 2009). Yhteisön toimijoiden hyödyntämisessä etuna on se, että ne ovat pysyviä ja voivat jatkaa toimintaansa lyhytkestoisista rahoitetuista interventioista huolimatta (Kong ym. 2011). Eri organisaatioiden ja alojen välisen yhteistyön onnistumiseksi on kuitenkin tärkeää, että jokainen osapuoli sitoutuu toimintaan ja sen tavoitteisiin. Kumppanuudella, joka yhdistää urheilun ja yhteisön, voidaan saavuttaa kansanterveydelle asetettuja tavoitteita (Casey ym. 2009, Rajala 2011).

Seuratukia koskeneessa tutkimuksessa päätoimisten työntekijöiden palkkaushankkeissa tärkeänä nähtiin yhteistyön lisääminen paikallisten tahojen kanssa. Urheiluseurojen merkittävimmät yhteistyökumppanit olivat kunta ja lajiliitto. Muut urheiluseurat ja koulut olivat lähes yhtä tärkeitä yhteistyökumppaneita. Vähiten yhteistyötä tehtiin muiden liikuntajärjestöjen, seurakuntien, Valon ja Olympiakomitean kanssa (Paukku ym. 2014).

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa (Kanters ym. 2014) tutkittiin koulujen tilojen yhteiskäyttöä paikallistoimijoiden kanssa ja koulupäivän jälkeiseen kerhotoimintaan osallistumista. Tutkimukseen valittiin 30 koulua. Tutkimuksessa todettiin koulutilojen jaetun käytön olevan tehokas keino kasvattaa yhteisölähtöisen fyysisen aktiivisuuden mahdollisuuksia lapsilla. Tällöin lapsia myös todettiin osallistuvan koulupäivän jälkeiseen toimintaan enemmän. Erityisesti jaettu käyttö vaikutti tyttöjen osallistumiseen. Tilojen yhteiskäytön ei myöskään todettu kasvattavan koulujen kuluja (Kanters ym. 2014). Koulujen tilojen lainaamisesta urheiluseurojen käyttöön voi olla seuroille suurta hyötyä myös taloudellisesti (Misener & Doherty 2009).

Turussa toteutettiin vuosina 2004 - 2007 Koulut liikkeelle -hanke, jonka tavoitteena oli lasten koulupäivän aikaisen fyysisen aktiivisuuden lisääminen koulun toimintakulttuuria ja toimintaympäristöä kehittämällä. Hankkeessa käytiin yhteisesti ja erikseen yksittäisten

koulujen kanssa läpi suunnittelu-, keskustelu- ja ideointiprosesseja. Prosessien edetessä hahmottuivat koulujen keskeiset kehittämisalueet sekä kouluille tuotetut ja niissä käyttöön otetut käytännön työkalut ja toimintatavat. Ideat pyrittiin ”tuotteistamaan” ja muokkaamaan käytettävään muotoon, työkaluiksi. Tällaisia olivat välituntikorit leikkijulisteineen ja tempputauluineen, koulujen omat pihaprojektit, ”Huiskaus” – kampanja, koulumatkakartat sekä välituntileikkittäjätoiminta. Liikunta alettiin entistä enemmän nähdä perinteisen kilpailu- tai tapahtumakeskeisen toiminnan sijaan päivittäisenä hyvinvoinnin ja osallistumisen välineenä. Koulujen välinen vuorovaikutus ja yhteisen kehittämisprosessin jatkuminen sekä sen koordinointi kaupunkitasoisesti todettiin hankkeen edetessä tärkeäksi. Oleellista oli se, ettei kouluissa tarvitse keksiä kaikkea itse, vaan jokainen saattaa hyötyä pitkäjänteisestä yhteisestä ideoinnista ja tuotteistamisesta (Koski ym. 2008).

Vuonna 2010 käynnistyi Liikkuva koulu – hanke, jonka tarkoituksena on jalkauttaa kouluikäisiä koskevat liikuntasuosituksat. Hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama, Opetushallituksen, aluehallintoviranomaisten ja järjestöjen yhteistyöllä toteutettava ohjelma, joka kuuluu hallitusohjelmaan (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013). Liikkuva koulu – hankkeen pilottivaiheessa vuosina 2010 - 2012 toimintaa rajoittaviksi tai haittaaviksi seikoiksi koettiin ajanpuute, vastuu hankkeen kasautumisesta yhdelle tai kahdelle henkilölle. Lisäksi koettiin yhteistyöongelmia liittyen hallintokuntien sektorirajoihin, eri toimijatahojen väliseen yhteistyöhön ja myös koulun sisäiseen yhteistyöhön (Tammelin ym. 2012). Vastaavanlaisia tuloksia on saatu myös ulkomaisissa tutkimuksissa. Suhteiden ja verkostoitumisen haasteiksi nähdään ajanpuute muodostaa, vakiinnuttaa ja ylläpitää näitä suhteita (Misener & Doherty 2009, Smibert ym. 2010). Rajalan (2011) tutkimuksen mukaan esimerkiksi kerhotoiminta kouluissa pitääkin markkinoida kumppaneille niin, että he kokevat saavansa toiminnasta hyötyä myös itselleen. Harrastajien löytäminen ja oman toiminnan tunnetuksi tekeminen ovat asioita, joilla yhteistyötä voidaan markkinoida seuroille ja yhdistyksille (Rajala 2011). Liikkuva koulu -hankkeen myötä liikunnasta on tullut osa koulujen toimintakulttuuria; liikkumismahdollisuudet ovat lisääntyneet, olosuhteet parantuneet ja yhteistyötahojen määrä on lisääntynyt (Tammelin ym. 2012).

Australiassa tutkittiin koulujen, paikallisten urheiluseurojen ja urheiluorganisaatioiden välistä yhteistyötä. Seurojen ja organisaatioiden vetämiä urheiluhankkeita toteutettiin kouluissa lajikohtaisen kiinnostuksen ja tietoisuuden lisäämiseksi. Ohjelmat tarjosivat seuroille myös

mahdollisuuden kouluttaa opettajia ohjaamaan tiettyä lajia ja osallistamaan lapsia fyysiseen aktiivisuuteen yleisesti. Liikunnallisten hankkeiden toteuttamisen kouluissa nähtiin hyödylliseksi ajatellen urheiluseurojen jäsenmäärien kasvattamista. Koska vanhemmilla todettiin olevan merkittävä vaikutus lasten liikuntaharrastusten valintaan, koettiin hyödylliseksi vanhempien osallistuminen ohjelman esittelytilaisuuteen kouluissa. Ongelmaksi nähtiin kuitenkin seurojen vapaaehtoisten työntekijöiden saamisen kouluihin keskellä päivää. Seuroissa koettiin myös ohjelmien toteuttamisen olevan velvollisuus rahoittajatahoa kohtaan. Urheiluseuran tai organisaation koko vaikutti ohjelmien toteuttamiseen, mutta jotkut seurat pystyivät kasvattamaan kapasiteettiaan kouluttamalla opettajia ohjelman vetämiseen. Mitään erityistä strategiaa tai mallia koulujen ja urheiluseurojen yhteistyölle ei ollut (Eime & Payne 2009). Ongelmana kolmannen sektorin toimijoilla on todettu olevan myös henkilöiden vaihtuvuus. Seuroissa ja yhdistyksissä koulujen kerhotoimintaa hoitaa useimmiten vain yksi henkilö ja mikäli hän päättää lopettaa, on toiminnan jatkuminen vaakalaudalla (Rajala 2011). Van Ackerin ym. (2011) mallissa tähän on periaatteessa ajateltu ratkaisuna kunnan liikuntatoimen alaisuudessa toimivia liikunnan ammattilaisia, jotka voisivat käydä kouluissa kouluttamassa esimerkiksi tiettyjen lajien ohjaukseen vaatimia taitoja.

Yhteistyöverkoston luominen koetaan työlääksi, kun yhteistyöperinne puuttuu. Yhteistyön viiriämisen koetaan olevan myös henkilö- ja asennekysymys. Porilaisia kouluja käsittelevässä tutkimuksessa ilmeni, että koulujen ja urheiluseurojen välistä yhteistyötä toivotaan kaikilla tahoilla ja toiminnan tasoilla, mutta todellinen into puuttuu. Porissa vapaa-aikavirasto tuki yhteistyötä myöntämällä erityisavustuksia urheiluseuroille, jotka olivat halukkaita perustamaan ryhmän koulun iltapäivätoimintaan. Avustuksella seurat pystyivät maksamaan ohjaajien palkkioita, materiaaleja ja muita iltapäivätoiminnan liikunnasta aiheutuvia kustannuksia. Myös vanhempainyhdistykset tukivat toimintaa materiaalihankinnoin. Jotkut vanhemmat innostuivat antamaan ohjausapua kerhotoimintaan ja yksi koulu järjesti yhteisen kerhotunnin lapsille ja vanhemmille (Salonen-Nummi 2007). Kansainvälisen tutkimuksen mukaan oppilaat jopa toivovat vanhempien osallistumista koulun liikuntatoimintaan (Mandic ym. 2012). Salonen-Nummen (2007) tutkimuksessa todettiin myös lyhytaikaisten projektien ja yksittäisten kokeilujen osoittautuneen tehokkaiksi, mutta ilman seurantaa ja toiminnan jatkuvuutta uudistukset saattavat jäädä lyhytaikaisiksi.

Metcalf, Henley ja Wilkin (2012) tutkivat systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ja meta-analyysin keinoin interventiotutkimuksia. Tutkimukseen valittiin kolmekymmentä satunnaiskontrolloitua (RCT) ja kontrolloitua kliinistä tutkimusta, joissa tutkittiin interventioiden vaikutuksia yhteensä 14 326 lapsen ja nuoren fyysiseen aktiivisuuteen. Interventioihin osallistuvien tuli olla enintään 16 vuotiaita ja intervention keston vähintään neljä viikkoa. Päivittäistä fyysistä aktiivisuutta mitattiin interventioissa askelmittareilla ja vaikutuksia aktiivisuuteen arvioitiin tutkimuksissa seurantamittauksilla juuri ennen intervention päättymistä tai neljän viikon sisällä intervention päättymisen jälkeen. Huolestuttavaa oli, että interventioilla todettiin olleen vain vähän tai ei lainkaan vaikutusta lasten ja nuorten kokonaisaktiivisuuteen. Tutkimuksissa arveltiin heikkojen tulosten johtuneen heikosta intervention toteutuksesta tai tehottomuudesta. Tutkijat kuitenkin ehdottivat vaihtoehdoksi, että tietyt, tutkimuksissa käytetyt interventiot ovat korvanneet muuta, yhtä intensiivistä aktiivisuutta. Esimerkiksi koulupäivän jälkeiset kerhot ovat voineet korvata ajanjakson, jonka lapset muutoin viettäisivät ulkona pelaillen tai korvata ajan myöhemmin päivästä tai viikosta, jolloin lapsi muutoin olisi aktiivinen (Metcalf ym. 2012). Van Ackerin ym. (2011) ehdottama toimintamalli on tarkoitettu pysyväksi toimintamalliksi lyhytkestoisen kokeilun tai hankkeen sijaan.

Australialaiset tutkijat Casey, Payne ja Eime (2009) tutkivat kahdeksaa Victorian Health Promotion Foundationin (VicHealth) rahoittamaa urheilun ja vapaa-ajan vietteeseen tähtäävän hankkeen vaikutusta. Tarkoituksena oli tarkastella kumppanuuteen liittyviä prosesseja ja kapasiteettien kasvatukseen liittyviä strategioita onnistuneiden urheilun ja vapaa-ajan hankkeiden toteuttamiseksi. Parhaiten toteutuneet hankkeet olivat urheilusektorin vetämiä tai urheilu- ja koulutussektorin yhdessä vetämiä. Yhteistyötahot kokivat myös, että yksi onnistumisen edellytyksistä oli hankkeen ja yhteistyön virallisemmalta taholta saama hyväksyntä ja mahdollinen rahoitus (Casey ym. 2009). Myös Simonsenin (2013) tutkimuksessa viranomaisten osoittamalla tuella koettiin olevan merkitystä.

Cardon ym. (2012) tutkivat erilaisia toimintatapoja ja malleja, jotka liittyivät koulujen rooliin fyysisen aktiivisuuden edistäjinä, sekä näiden toteutumista. Tällaisia olivat esimerkiksi liikunta koulupäivän jälkeen, lounastauolla, aktiivisuutta edistävä koulupiha ja koulumatkaliikunnan edistäminen. Nämä osa-alueet näkyvät myös Van Ackerin ym. (2011) teoreettisessa toimintamallissa. Cardonin ym. (2012) tutkimuksessa alle puolet ala-asteista

järjesti urheilua tai fyysistä aktiiviteettiä lounastauoilla. Ala-asteista vain 26 % ja yläasteista 35 % järjesti koulupäivän jälkeistä urheilua itse tai yhdessä yhteistyöorganisaation kanssa. Koulujen ja muiden yhteisön toimijoiden välillä kuitenkin oli jonkinlaista yhteistyötä jopa yli puolella ala-asteista, mutta yläasteista vain 38 %:lla. Se, että koululla olisi yleisenä toimintaperiaatteenaan yhteistyö yhteisön tai kunnan toimijan kanssa tai vanhempien kanssa, oli vähiten omaksuttu toimintatapa sekä ala-, että yläasteilla. Yläasteista vain 15 %:lla fyysinen aktiivisuus oli liitetty osaksi koulun terveystoimintaa. Lupaava tutkimustuloksista ilmennyt toimintamalli fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi oli liikunnallisten iltapäiväkerhojen avoimuus toisten koulujen oppilaille. Panostusta tarvitaan vielä ei-kilpailullisten aktiviteettien järjestämiseksi yläasteilla koulupäivien jälkeen. Koulut tarvitsevat apua kehittääkseen toimintatapoja yhteisön eri toimijoiden kanssa toteutettavalle yhteistyölle; muun muassa täydennyskoulutusta kaivattiin yhteistyön, liikunnallisten toimintamallien ja ohjelmien toimeenpanoksi, parantamiseksi ja kehittämiseksi. Myös koulun koolla todettiin tutkimuksessa olevan vaikutusta strategioiden toteutumiseen (Cardon ym. 2012).

Myös Walesissa on tehty tutkimusta iltapäiväkerhojen mahdollisuuksista. Siellä kokeiltiin Dragon Sport -liikuntaohjelmaa, jossa liikunnanopiskelijat yliopistosta pitivät paikallisten ala-asteiden oppilaille viikoittaisia iltapäiväkerhoja yhden lukuvuoden ajan. Kerhot tutustuttivat lapset heille muokattuihin elementteihin, joita yleensä ilmenee aikuisten peleissä. Tällaisia olivat taitojen kehittäminen, asiallinen kilpailu ja pelinlukutaito. Lajeina olivat muun muassa jalkapallo, rugby, kriketti, yleisurheilu, tennis, lentopallo, golf ja jääkiekko. Näiden lajien valintaan vaikutti niiden sopiva vaihtelevuus taitojen kehittämisen kannalta, vetoaminen sekä vanhempiin että lapsiin ja niiden helppo toteuttaminen ja turvallisuus. Vaikka lajit nähtiin maskuliinis- ja feminiinissävytteisinä, se ei osoittautunut ongelmaksi, vaan sekä tytöt että pojat osallistuivat yhtä aktiivisesti. Suurimmiksi ongelmiksi koettiin koulujen tarjoamien välineiden määrä, kirjavuus, soveltuvuus ja laatu. Myös tilat koettiin puutteellisiksi. Lapset olivat kuitenkin innokkaita osallistumaan kerhoihin, joten osa opiskelijoista jatkoi vapaaehtoisina kerhojen pitämistä vielä ohjelman loppumisen jälkeenkin (Griffiths & Rainer 2009).

Simonsenin (2013) mukaan yhteistyötä tekemällä ei voida sulkea pois osapuolten keskinäistä kilpailua. Toimiva yhteistyö edellyttääkin keskinäisen kilpailun hallintaa. Kilpailu on tyypillistä erityisesti verkostoyhteistyölle, jossa ovat läsnä useamman organisaation omat

tavoitteet yhteisten tavoitteiden rinnalla. Verkostoissa toimiminen vaatii uudenlaisia toimintatapoja. Tutkimuksen mukaan siirtyminen organisaatiolähtöisyydestä kohti toimivaa ja tuloksellista yhteistyötä vaatii yhteistyön osapuolilta yhteistyöhalukkuutta. Vanhat rakenteet voivat haitata yhteistyötä esimerkiksi jäykkien, organisaatiolähtöisten toimintatapojen kautta. Tutkimuksessa organisaation ja eri toimijoiden avoimuudella todettiin olevan suuri merkitys. Toimivan yhteistyön yhdeksi tekijäksi voidaan tutkimuksen mukaan erottaa yhteistyön osapuolten asenne yhteistyötä kohtaan. Luonnollisesti yhteistyöstä voi olla vaikeaa saada hyviä tuloksia, jos osapuolet eivät pidä yhteistyön tekemistä tärkeänä. Tällöin yhteistyö myös näyttäytyy ylimääräisenä rasitteena, joka vie aikaa muulta työltä (Simonsen 2013).

Eri toimijoiden yhteistyötä pidetään tärkeänä. Erityisesti edellä esitellyissä tutkimuksissa on havaittavissa kunnan ja järjestöjen välisen yhteistyön merkitys. Kunnilta saatua niin rahallista tukea kuin arvostustakin pidetään tärkeänä järjestöjen toiminnan ja sitoutumisen kannalta. Järjestöt ovat kuitenkin melko hyvin sitoutuneita kuntalaisten terveyden edistämiseen. Koulut ovat avainasemassa lasten ja nuorten liikunnan kannalta. Suurin osa koulujen tekemän yhteistyön toiminnoista näyttäisi keskittyvän erityisesti kerhotoiminnan kehittämiseen. Niin oppilaiden, kuin vanhempienkin osallistamista toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen pidetään tärkeänä. Yhteistyön onnistumiseksi tarvitaan myös avoimuutta, kunnioitusta, vaikutusmahdollisuutta ja sitoutuneisuutta yhteisiin päämääriin. Yhteistyön haasteena nähdään muun muassa ajanpuute ja urheiluseurojen ja koulujen välinen yhteistyö on haasteellista erityisesti seuratyön perustuessa vapaaehtoisuuteen. Koulujen tekemää yhteistyötä seurakuntien ja nuorisotoimen kanssa ei juurikaan ole tutkittu liikunnan saralla.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta edistävää yhteistyötä toteutetaan. Yhteistyön mallipohjana ja aineiston keruun lähtökohtana on käytetty Van Ackerin ym. (2011) teoreettista mallia koulujen ja yhteisön väliselle kumppanuudelle.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten eri toimijat kuvaavat liikunnan parissa toteutunutta yhteistyötä?
2. Millaisia kehittämishaasteita yhteistyön toteuttamiseen liittyy?

7 TUTKIMUSAINEISTONKERUU JA ANALYYSI

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa ja antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkittavalle ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mieluusti mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. Haastateltavien valinnan pitääkin olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85-86).

7.1 Teemahaastattelu

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Tuomen ja Sarajärven mukaan (2009) haastattelun etuna on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelun etuna nähdään myös se, että haastatteluun voidaan valita juuri ne henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä tai tietoa aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73-74).

Aiheeseen perehtymisen jälkeen valitsin haastateltaviksi henkilöt, joiden ajattelin edustavan mahdollisimman hyvin mukaan toivomaani asiantuntijajoukkoa erilaisista lasten ja nuorten parissa toimivista organisaatioista. Halusin saada näkökulmaa niin käytännön työtä lasten ja nuorten liikunnan parissa tekeviltä, kuin hallintopuoleltakin. Tiesin jo hyvissä ajoin haluavani haastatella kouluissa toimivia rehtoreita ja liikunnanopettajia, joten keväällä 2013 lähetin tutkimussuunnitelman ja anoin tutkimuslupaa Helsingin kaupungin Opetusvirastolta. Muista organisaatioista tarvittavat luvat selvitin tapauskohtaisesti haastateltavien avulla. Haastateltavien määrää en päättänyt tarkkaan etukäteen, enkä valinnut kaikkia haastateltavia kerralla, vaan haastateltavat saattoivat ehdottaa muita haastateltavaksi sopivia. Lopulta haastateltavia oli kolmetoista: kolme rehtoria, kolme asiantuntijaa eri urheiluseuroista, kaksi seurakunnan työntekijää, kolme nuoriso-ohjaaja, yksi Koululiikuntaliiton (KLL) edustaja ja yksi liikunnanopettaja. Nuoriso-ohjaajien haastattelu tapahtui kolmen hengen ryhmähaastatteluna. Aineistonkeruun toteutin Helsingissä vuoden 2013 loppukevällä ja syksyllä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) mukaan haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa aiheesta ja on perusteltua antaa tieto haastattelun aiheista ja teemoista haastateltaville etukäteen. Käytännössä tämä toteutui ottaessani yhteyttä

haastateltaviin. Kerroin puhelimitse ja sähköpostitse (Liite 1) haastattelun sisällöstä ja luonteesta, jotta haastateltavat pystyivät valmiiksi pohtimaan aihetta. Samalla selvitin organisaatiokohtaisesti tarvittavista tutkimusluvista.

Haastattelutilanteissa etenin tiettyjen, etukäteen valitsemieni keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (Liite 2). Metodologisesti siinä korostettiin haastateltavien tulkintoja asioista ja heidän asioilleen antamia merkityksiä. En välttämättä esittänyt kaikille haastateltaville kaikkia suunnittelemani kysymyksiä ja kysymysten järjestys saattoi vaihdella. Esitin aiheeseen ja teemoihin johdattelevia kysymyksiä ja haastattelussa esiin nousevien asioiden mukaan tarkentavia kysymyksiä. Haastateltavat saivat kuitenkin hyvin vapaasti kertoa näkemyksiään aiheesta. Esitin kysymykset huomioiden haastateltavan taustaorganisaatio, niinpä haastattelut saattoivat olla sisällöltään hyvinkin erilaisia. Toteutin haastattelut haastateltavien työpaikoilla, tallensin ne ja litteroin sanamuotoon. Lyhimmillään yksi haastattelu kesti noin 25 minuuttia ja pisimmillään tunnin ja 20 minuuttia. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 60,5 sivua rivivälillä 1. Luin haastattelut useamman kerran läpi niiden sisällön sisäistämiseksi ennen niiden varsinaista analyysia.

7.2 Sisällönanalyysi

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Koodasin haastateltavat ensin kirjaimin, esimerkiksi rehtoreita kuvasi kirjain R ja urheiluseuroja kirjaimet Us. Varsinaisen analyysin aloitin määrittämällä analyysiyksikön. Tässä tutkimuksessa analyysiyksikkö oli ajatuskokonaisuus, joka saattoi olla lause tai lauseen osa. Analyysiyksiköiden tunnistamista ja analyysikehyksen rakentamista ohjasivat tutkimuskysymykset. Alkuperäisilmaisut koodasin juoksevin numeroin, esimerkiksi Us2.3. Tässä numero kaksi merkitsi toisena urheiluseurana haastateltua edustajaa ja numero kolme merkitsi kolmatta ajatuskokonaisuutta. Nämä koodit toimivat apuna aineiston jäsenyyksessä ja luokittelussa sekä toimivat ikään kuin tekstin osoitteistona.

Koodaamisen jälkeen pelkistin tunnistamani ajatuskokonaisuudet eli tiivistin niiden sisältämän informaation. Pelkistetyistä ilmaisuista etsin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia ja ryhmittelin ne yhtäläisten ilmaisujen joukoksi. Samaa tarkoittavat pelkistykset yhdistin

samaan alaluokkaan ja annoin sille luokan sisältöä kuvaavan nimen. Saman sisältöisiä alaluokkia yhdistämällä sain muodostettua pääluokat, joille annoin niiden sisältöä kuvaavat nimet. Esimerkit tästä luokittelutavasta näkyvät taulukossa 1. Testasin luokittelun tuloksena syntyneen analyysikehikon noin kolmen viikon kuluttua. Testauksen jälkeen tein vielä tarvittavat muutokset. Luokittelua pidetään yksinkertaisimpana aineiston järjestämisen muotona. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93 ja 112).

TAULUKKO 1. Esimerkki tämän tutkielman aineiston luokittelutavasta

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
Us2.3 ”Meil on ollu vuosikausia ala-asteikäisille kaupungin kans yhteistyössä näit kerhoja”	Kerhotoimintaa yhteistyössä kaupungin kanssa	Kerhotoiminnan järjestäminen	Yhteistyön muoto
Us1.50 ”Ip-toiminnan osalta me ollaan tehty Tapanilan Erän kanssa yhteistyötä”	Kerhotoiminnan järjestäminen yhteistyössä seurojen kanssa		
Us1.100 ”Muutammat koulut on uskaltanutun kysymään meiltä, et voisko he tulla hallille pitämään liikuntapäivää”	Seura lainaa tiloja koululle	Tilojen ja varusteiden lainaus	
S1.3 ”Me saadaan ala-asteelta lainata heidän tilojaan meidän sählykerholle.”	Seurakunta lainaa tiloja koululta		
R2.29 ”Heil on omat pallot, mut saa toki käyttää niitä patjoja ja kun ne laittaa vaan sit paikoilleen.”	Koulu lainaa patjoja		

8 TULOKSET

Seuraavissa kappaleissa käsitellään tämän tutkimuksen tulokset aineistosta nostettuja alaluokkia ja pääluokkia mukailten. Olen myös valinnut aineistosta suoria lainauksia, jotka näkyvät kursivoituina.

8.1 Koulut yhteistyön keskiössä

Kuvaus toteutuneesta yhteistyöstä koostui siitä yhteistyöstä, jota haastateltavat toteuttivat erilaisten toimijoiden kesken; missä muodossa yhteistyötä toteutettiin ja miten yhteistyön koettiin toimivan. Kuvaus yhteistyöstä luokiteltiin taulukon 2 mukaisesti.

TAULUKKO 2. Luokittelun tuloksena muodostunut kuvaus yhteistyöstä

Alaluokka	Pääluokka
Päätösiminen työntekijä Myönteinen asenne Valtio tai kunta edistänyt yhteistyön tekemistä	Yhteistyön mahdollistajat
Kerhotoiminnan järjestäminen Liikuntatilojen lainaus Lajiesittelyt	Yhteistyön muoto
Toimijat vapaaehtoisia Yhteistyö henkilösidonnaista Asenteet	Ongelmat yhteistyössä

8.1.1 Laaja-alaista kerhoyhteistyötä

Koulut tekivät keskenään yhteistyötä paljonkin, mutteivat liikunnan saralla. Koululiikuntaliiton edustaja kertoi koulujen keskinäisen yhteistyön voivan vaihdella alueittain paljonkin. Koululiikuntaliiton toiminnasta tiesi kouluista kaksi, mutta liikunnallista yhteistyötä heidän kesken ei ollut. Koulut eivät tehneet yhteistyötä Nuorisotoimen kanssa tai yhteistyö oli jäänyt keskustelun asteelle. Nuoriso-ohjaajat totesivat yhteistyön koulujen kanssa olleen hyvin satunnaista.

Sekä koulujen, nuorisotoimen että urheiluseurojen edustajien mukaan liikunnallinen yhteistyö seurakuntien kanssa oli vähäistä tai sitä ei ollut lainkaan. Yksi seurakunnan työntekijöistä

kertoi yhteistyötä olleen muiden erilaisten järjestöjen kanssa paljonkin. Seurakuntien yhteistyö koulujen kanssa liittyi lähinnä aamunavauksien ja oppituntien pitoihin.

Yhteistyötä ei ollut haastateltujen urheiluseurojen ja KLL:n kesken. Nuorisotoimelle KLL oli täysin vieras. Koululiikuntaliiton edustaja kertoikin KLL:n tuottavan lasten ja nuorten liikuntaan ideoita ja materiaaleja. KLL ei vaikuta oppitunteihin muuten kuin materiaalin kautta, jos sitä halutaan käyttää. Liikettä koulupäiviin pyrittiin lisäämään myös esimerkkiaikuisten avulla. Vain yksi rehtoreista kertoi Koululiikuntaliiton tiedottavan kisoistaan ja muista tapahtumistaan.

Rehtori2

”Et ei sinänsä nyt kovin paljon täällä oo sitten. Sit oli nää Power Mover ja muut toiminnot, mut sit niis oli se ongelma, et sit kun se oli maksullista ja niin massiivista, niin sekin sitten, että mikä on se tavoittevuus... Oltiin kyllä yhtenä vuonna.”

Urheiluseurojen edustajat kertoivat seurojen pyrkivän tekemään yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa mahdollisimman paljon käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Seurojen yhteistyö kaupungin eri virastojen kanssa oli tiivistä ja kaupunki kiinteä osa yhteistyöverkostoa. Näihin virastoihin kuuluivat Liikuntavirasto, Opetusvirasto ja Tilakeskus. Yksi urheiluseuroista teki laaja-alaista nuorisotyötä ja Nuorisoasiainkeskus oli siten osa yhteistyöverkostoa.

Haastateltavat kuvasivat yhteistyötä kerhotoiminnan järjestämiseen liittyen. Urheiluseurat tekivät yhteistyötä lakisääteisten aamu- ja iltapäiväkerhojen järjestämisessä keskenään ja kaupungin kanssa. Kerhoyhteistyö ylitti lajirajat muun muassa turnausten muodossa. Kaksi seuroista oli mukana yläasteikäisille suunnatussa Fun Action -toiminnassa. Yksi seura järjesti EasySport -toimintaa ja teki paljon yhteistyötä kerhotoiminnan järjestämisessä myös nuorisotalojen kanssa. Kerhojen kuvattiin olevan paikkoja, joissa sosiaalinen kohtaaminen nousee usein tekemistään tärkeämmäksi ja toimintaa pyritään järjestämään myös erityisryhmille. Kerhotoimintaan liittyvällä yhteistyöllä pyrittiin usein matalan kynnyksen toiminnan järjestämiseen lapsille ja nuorille. Yhden urheiluseuran edustaja kertoi Sosiaaliviraston ja erilaisten säätiöiden olevan tiiviisti yhteistyössä matalan kynnyksen toiminnan järjestämisessä. Tällaisen kerhotoiminnan kuvattiin olevan maksutonta tai edullista,

kaikille avointa, omaehtoista ja helposti lähestyttävää.

Urheiluseura1

”Eli se on monialaista nuorisotyötä ja siihen kuuluu kerhotoiminta ennen kaikkea. Jossa jokaisen henkilön omaa terveydentilaa pyritään parantaa ja kehittää.----sinne voi tulla vaan vähän niin kun peilailemaan, höntsäämään---Näille lapsille ja nuorille ne intressit on jossain ihan muualla, kun kilpaurheilussa --- oma terveys tai sit ihan vaan se sosiaalinen kohtaaminen...se oikeestaan ydinjuttu siin oikeestaan onkin.”

Koululiikuntaliiton edustaja kuvasi kynnystä madaltavan entisestään se, että kerhot järjestetään nykyisin teemoittain ja lyhyillä sykleillä, jolloin niihin sitoutuminen on helpompaa. Liikunnalla pyrittiin ehkäisemään myös syrjäytymistä. Koululiikuntaliiton edustaja korosti ennaltaehkäisevää näkökulmaa. Liikunnanopettaja puolestaan näki liikunnan tärkeäksi ryhmäytymisen kannalta erityisesti maahanmuuttajanuorten kannalta.

Yksi rehtori kuvasi urheiluseuran tai järjestön ottavan vetääkseen jonkin koulun kerhon, johon koulu antaa salin ja koulu myös hoitaa tiedottamisen koteihin. Seurakunnan työntekijä kuvasi kerhotoimintaan liittyvää yhteistyötä rinnastaen seurakunnan iltapäiväkerhot saman kaupungin sisällä toimivien urheiluseurojen järjestämiin kerhoihin.

Seurakunta2

”Alueellahan toimii koululaisten iltapäiväkerhotoimintaa, et sinänsä ollaan samalla kategoriassa kaupungin suhteen näissä iltapäiväkerhoissa. Eli meil on oma seurakunnan iltapäiväkerho. Ja sit taas FcKontu ja Fc Itä-Helsinki pitää myöskin sit taas kouluilla omaa koululaisten iltapäiväkerhotoimintaa. Et sinänsä joo meil on yhteistyötä.”

Liikunnanopettaja kertoi koulunsisäisestä yhteistyöstä, jossa toinen opettaja vetää jalkapallokerholle jalkapalloharjoituksia ja liikunnanopettaja huolehtii kerhon ”perusliikunnasta”. Liikunnanopettaja teki kerhoyhteistyötä toisen koulun kanssa olemalla kirjoilla ulkopuolisena tuntiohjaajana vetääkseen parkour -kerhoa muutaman tunnin viikossa. Nuoriso-ohjaajat järjestivät skeittikouluja kerran viikossa yhdessä urheiluseuran kanssa.

Urheiluseurat tekivät keskenään yhteistyötä olosuhteiden osalta paljonkin. Urheiluseurat olivat lähes täysin riippuvaisia junioritoiminnan osalta koulujen liikuntasaleista. Tarvittaessa

seurat vaihtelivat harjoitusvuoroja päittäin. Seurat saattoivat myös hoitaa liikuntasaleihin lajin vaatimat päivitykset. Yksi seuroista omisti palloiluhallia hallinnoivan osakeyhtiön. Kouluyhteistyön lisääntyttyä koulut ovat pyytäneet päästä seuran tiloihin pitämään liikuntapäivää. Seura järjesti myös jonkin verran isä-lapsi-toimintaa ja perhesählyä seurakunnan tiloissa. Koululiikuntaliiton edustaja toivoi urheiluseurojen avaavan enemmän tilojaan muiden käyttöön.

KLL

”Ehkä nyt vois heittää pallon sinne toiselle päin, et yhtälailta kun urheiluseurat haluavat tulla koulujen tiloihin, niin avataanpa ne urheiluseurojen tilat myös sitten koululaisten käyttöön. Ja ihan tavallisten ihmisten. Et niin kun perheet vois omalla mallillaan -- niin se nyt ei oo kauhee juttu käydä siel vähän kokeilemassa.”

Kaksi rehtoria kertoivat koulun lainaavan tilojaan järjestöille ja nuorisotoimelle. Koulujen kesken tilojen lainaamiseen liittyvää yhteistyötä ei ollut kuin yksittäistapauksissa. Koulun liikuntasalin iltakäyttöön liittyvät varaukset tapahtuvat kaupungin Tilapalveluiden kautta, mutta rehtoreiden mukaan iltatoimintaa on päivittäin. Koulupäivän aikaiseen tai välittömään läheisyyteen liittyvissä salien lainauksissa oltiin yhteydessä suoraan rehtoriin. Koulujen salia lainaavilla oli yleensä omat välineet, mutta myös koulun välineitä oli lupa lainata. Koululta lainattiin myös varastoa omien välineiden säilytykseen. Myös seurakunnat lainasivat lähialueen koulujen liikuntasaleja sählykerhoja varten. Skeittihallin tiloja käyttivät useat rullalautailuun tai bmx-pyöräilyyn erikoistuneet järjestöt. Järjestöt toimivat kuitenkin itsenäisesti, eivätkä nuoriso-ohjaajat välttämättä ole paikalla tuona aikana.

Urheiluseurat pitivät kouluissa näytetunteja tai lajiesittelyitä, jotka ajoittuivat yleensä koulujen liikuntatunteihin. Seurat saattoivat pitää esittelyitä yhdessä toisen seuran kanssa tai jakaa koulut keskenään, jolloin vältetään kilpailulta. Rehtoreiden mukaan yhteydenotot seuroista ovat kuitenkin yksittäisiä. Oppilaiden kerrottiin motivoituvan saadessaan välillä muun, kuin oman opettajan ohjausta. Lajiesittelyiden ja näytetuntien avulla urheiluseurat ja lajiliitot voivat mainostaa toimintaansa ja saada näkyvyyttä seuroille. Erityisesti maahanmuuttajien koettiin saavan hyvää tietoa lajiesittelyiden kautta asuinalueensa harrastusmahdollisuuksista. Lajiesittelyiden yhtenä tavoitteena kerrottiin olevan liikunnanopettajien lajiin liittyvien tietojen päivittämisen.

Nuoriso-ohjaajat järjestivät skeittikirpputori-toimintaa yhdessä rullalautailuseuran kanssa, mikä on mahdollistanut harrastamisen monelle, jolla siihen muuten ei olisi ollut varaa. Vain yksi haastateltava toi esiin vanhempainyhdistyksen aktiivisen toiminnan liikunnan mahdollistajana. Vanhempainyhdistys avusti koulua vuosittain, jotta talviliikuntapäivänä kuudesluokkalaiset pääsevät laskettelemaan. Urheiluseura pyysi taloudellista apua seurakunnalta, jos jollain lapsella tai nuorella harrastaminen uhkasi loppua perheen taloudellisen tilanteen vuoksi. Tämä oli ainoa tilanne, kun seura otti yhteyttä seurakuntaan. Seurakunta taas kuvasi heidän saaneen liigaseuroilta edullisemmin ottelulippuja isä-poika-toiminnan retkiä varten. Yksi urheiluseuroista kuvasi kaupungin kanssa tehtävää yhteistyötä kerhotoiminnan järjestämisessä liittyen ohjaajapalkkioihin.

Urheiluseura1

”Sielt tulee rahallista tukea, et sielt niin kun korvataan ohjaajapalkkioita ja tän tyypistä --- esim. EasySport-toiminta niin Helsingin Liikuntavirasto järjestää maksutonta kerhotoimintaa eri paikoissa, omissa tiloissaan. Ja vuokraa niihin työkorvauseriaatteella seuroista henkilöitä, jotka tekee sit sitä vapaaehtoistyönä tai palkkatyönä.”

Yhteistyötä tehtiin myös hankkeiden muodossa, joista pisimmät olivat reilusti yli kymmen vuotta ja lyhyimmät kampanjatyypisiä. Urheiluseurojen yhteistyöhankkeet liittyivät usein harjoitusolosuhteisiin. Yhdellä urheiluseuralla oli oma Liikkuva koulu -hanke, jonka myötä yhteistyö oli tiivistä eri koulujen, kaupungin Liikkuva koulu -ohjelman sekä ministeriön kanssa. Koululiikuntaliitto teki lajiliittoyhteistyötä uintikampanjassa. KLL:n on yhdistänyt erilaisiin toimijoihin lasten ja nuorten liikunnan saralla myös lähes kaksikymmentä vuotta pyörinyt tanssitapahtuma Power Mover. Yksi kouluista järjesti ajoittain muiden yksityisten koulujen kanssa hankkeen muodossa turnaustyyppisiä tapahtumia. Seurakunnan työntekijä toi esiin kerran vuodessa Palloliiton kanssa järjestettävän Gloria Patri -turnauksen.

Kaksi urheiluseuraa oli pystynyt yhteistyössä muiden, jopa toisen lajin seurojen kanssa työllistämään valmentajia. Näissä hyödynnettiin erilaisia työaikajärjestelyitä ja oppisopimuskoulutusta. Seurat tekivät myös lajirajat ylittävää yhteistyötä lajin epäkohtien korjaamiseen liittyen tai seurojen aseman ollessa uhattuna. Urheiluseurat kertoivat yhteistyön eri toimijoiden kanssa ja verkostojen tuoneen seuroihin lisää jäseniä. Tärkeänä pidettiin erityisesti kontaktia kouluihin, mutta myös yhteistyötä yli lajirajojen korostettiin. Nuoriso-

ohjaajat kertoivat koululuokan vierailun tuoneen muutaman aktiiviharrastajan.

8.1.2 Omasta innostuksesta kohti pitkäjänteistä yhteistoimintaa

Yhteistyön kerrottiin olevan usein henkilösidonnaista ja alkavan sattumanvaraisista kahdenkeskisistä keskusteluista. Haastateltavien mukaan tarvitaan aina joku, joka innostuu ja ottaa asiat hoitaakseen. Henkilösidonaisuus vaikutti myös siihen, keiden kanssa yhteistyötä tehdään. Myös omien verkostojen merkitystä korostettiin.

Urheiluseura2

".....kun sit riittää, et yhden koulus on joku fanaatikko koripalloilija, se on sitä mieltä, että vain koripalloa tuetaan. Fanaatikko futiksenpelaaja, se on sitä mieltä, et ei tänne koripalloilijat tuu. Siis näähän on oikeesti hiekkalaatikkojuttuja välillä."

Urheiluseura1

"Kyl niinkun kaikes tullaan vaan siihen, et ne henkilökohtaiset suhteet on niin älyttömän tärkeit. Jossain määrin sit kun saadaan se yhteistyö pelittää, niin siit tulee --- pysyvä käytäntö. Mut se pitää kyl aina jollain henkilökohtaisella kontaktilla käydä avaa se lukko."

Henkilösidonaisuus näkyi haastateltavien mukaan erityisesti rehtoreihin liittyen. Rehtori oli aina se, joka on yhteydessä ulkopuolisiin toimijoihin ja toimii viestin välittäjänä. Myös urautumista, vanhoissa tavoissa pitäytymistä ja aloitteellisuutta pidettiin haasteena.

Rehtori1

"Jotenkin musta tuntuu, että kun noilla liikunnanmaikoilla on jo ne tietyt sapluunat, miten ne toimii...kaikilla meillä on se, et me uraudutaan tekemään asioita tietyllä tavalla.--- Semmonen oma-aloitteisuus uusien yhteistyökuvioitten löytämiseksi, niin on vähän minimissä.--- ehkä se on sit suurin puute, ettei oo semmosta innovatiivisuutta ja proaktiivisuutta kehittää uutta ja uusii muotoja."

Asenteilla koettiin olevan merkitystä. Urheiluseurojen kerrottiin mieltävän seurakuntien järjestämän liikuntatoiminnan usein hartaaksi. Toisen toimintatapojen kunnioittaminen, yhteistyöhön sitoutuminen ja vanhempien vastuu lasten liikuttamisessa olivat myös asioita, joita peräänkuulutettiin. Aikaisempi huono kokemus vaikutti uuden yhteistyön syntyyn.

Urheiluseural

”Tossa eräs koulu just, mihin me päästiin pitkän taivuttelun jälkeen tekemään koulukäynti, niin peruutti sen. Ilmoitti meille, et heil ei oo viiteen vuoteen tehty koulukäyntejä sen takii, et siel on aikasemmin seuroista käyny ja se on ollu niin luokatonta se toiminta. Siel on vedetty tupakkaa suurin päirtein ulko-ovella tai liikuntasalin ulko-ovella. Et he ei oo halunnu tuoda sellasii toimijoita heidän oppilaiden lähelle.”

Lajin tai toisen toimijan vierastaminen koettiin mahdolliseksi haasteeksi. Haastatellut nuoriso-ohjaajat epäilivät, että liikunnanopettajat vierastavat ajatusta lasten tuomisesta skeittaamaan kouluajan puitteissa. Urheiluseurat ja liikunnanopettaja kokivat seurakuntien jääneen vieraiksi, eivätkä seurakunnat tee toimintaansa näkyväksi. Yhteistyötä seurakunnan kanssa pidettiin mahdollisena, muttei välttämättä tiedetty, millaista se voisi olla.

Seurakunnissa ohjaaminen perustui omaan innostukseen. Toinen seurakunnan edustajista kertoi, että ohjaajille tarjotaan kerhonohjaajakoulutus, mutta osaamista ohjaukseen ei sen erityisemmin ole. Ohjaajan liikunnallisia taitoja pidettiin kuitenkin tärkeinä. Koululiikuntaliiton edustajan mukaan kerhojen olisi hyvä olla opettajavetoisia pedagogisen osaamisen vuoksi. Opettajien pätevyys liikunnanohjaukseen on haastatellun mukaan kuitenkin kirjavaa. Yksi urheiluseura kertoi, että seurassa vaaditaan jokaiselta päätoimiselta työntekijältä hyvät pedagogiset valmiudet. Seuraan on pyritty tarvittaessa ottamaan henkilöitä myös oppisopimuskoulutukseen. Valmentajat käyvät liiton tarjoamat ensimmäisen tason valmentajakoulutukset ja seura yrittää lisäksi valikoidusti kustantaa kurseja valmentajille, joilla on suurempi vastuu – osittain myös kompensationsa heidän tekemästä vapaaehtoistyöstä.

Urheiluseurojen toimiminen vapaaehtoisten voimin vaikeutti niiden yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Erityisesti se vaikutti koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön vapaaehtoisten ollessa päiväsaikaan siviilitöissään. Vapaaehtoisuus ja päätoimisuus vaikuttivat myös seurojen saamiin tukiin. Vapaaehtoisuuden todettiin eriarvoistavan seuroja esimerkiksi silloin, kun toisella seuralla on päätoimisia työntekijöitä mahdollistamassa toimintaa. Päätoimisten määrässä kerrottiin olevan myös lajikohtaisia eroja. Kaikki urheiluseurat kokivat valtionavustusten jakautumisen epätasaiseksi. Salikustannusten kuvattiin olevan hyvin erilaiset eri kunnissa ja kaupungeissa, eikä niitä ole suhteutettu

avustusten suuruuteen. Salikustannusten suuruus vaikutti suoraan harrastuskustannuksiin. Avustusten määrän suhteuttaminen harrastajamääriin ja sen vaikutukset liikunnan monipuolisuuteen aiheuttivat huolta. Myös seuratukijärjestelmä sai kritiikkiä ja eri lajien koettiin nauttivan erilaista arvostusta. Yksi urheiluseura toi esiin vähävaraisten tukemiseen suunnatun rahan leikkaamisen.

Urheiluseura1

”Meillä esimerkiksi --- saatiin 30 000 euroa tukea matalan kynnyksen toiminnan ja taloudellisesti ahdingossa olevien kotitalouksien tukemiseen ja me käytettiin 49 000 euroa, eli käytettiin 19 000 euroa omista vielä siihen. Saatiin tuettua 108:aa lasta ja nuorta suoraan taloudellisesti ja pidetty heidät harrastustoiminnan parissa tai jopa tuotuu uusia seuratoiminnan pariin. --- Voisin sanoo, et vaikutti vähintäänkin välillisesti noin 300:aan lapseen ja nuoreen ja nyt se leikattiin kokonaan pois.”

Aikaa koettiin olevan poikkeuksetta liian vähän. Urheiluseuran yhteistyö toisen seuran kanssa on vaikeaa muun muassa siksi, että toisella seuralla, jolla on enemmän päätoimisia työntekijöitä, työaika loppuu klo 16. Tällöin toisen seuran toimintamahdollisuus varsinaisesti vasta alkaa. Koulut eivät ota yhteyttä muihin toimijoihin, koska koulujen arki on niin hektistä ja opettajat usein ylityöllistettyjä. Liikunnanopettajan mukaan liikunnalliselle välituntitoiminnalle olisi tarvetta, kun vaan olisi aikaa. Jos yhteistyötä koulujen kanssa halutaan, niin seurojen ja muiden toimijoiden tulisi olla yhteydessä kouluun. Koulun ja nuorisotoimen yhteistyössä koettiin ongelmia nuorisotyöntekijöiden työaikajärjestelmän kohdalla.

Rehtori1

”Me ei olla proaktiivisia sen (yhteistyön) suhteen, mutta kyllä aktiivisia sen suhteen ja reaktiivisia, et kyl jos joku ottaa yhteyttä, niin sitten.”

Koululiikuntaliiton edustajan mukaan koulupäivään tarvitaan liikunnan mahdollistavia rakenteita. Koulujen haasteena koettiin olevan informaatiotulva. KLL:n edustaja ehdottaakin, ettei samana vuonna kaikki yrittäisi tehdä samoja asioita, vaan tehtäisiin suunnitelma muutamaksi vuodeksi eteenpäin. Kouluihin toivottiin useampia toimijoita järjestämään liikuntaa, sillä esimerkiksi urheiluseuroilla yksinään ei ole varaa järjestää maksutonta toimintaa niiden toiminnan perustuessa jäsenmaksuihin.

Koulujen liikuntasalit aiheuttivat seuroille suurimmat kustannukset ja lajin kannalta oikean kokoisten salien määrä saattoi olla liian pieni ja kunto huono. Koulujen koettiin huolehtivan niistä huonosti. Urheiluseurat kokivat salivuorojen jakamisen epäreiluksi ja vuoroja pantattiin. Vuorot olivat pirstaleisesti eri saleissa ympäri kaupunkia. Koulujen salit eivät myöskään ole aina käytettävissä, esimerkiksi kesäaikaan. Niin sanotut ”vapaat liikkujat” eivät pääse varaamaan vuoroja lainkaan. Liikuntapaikkarakentamista tuettiin haastateltujen seurojen mukaan liian vähän. Jalkapallokenttiä kerrottiin olleen vielä viisi vuotta sitten liian vähän suhteessa harrastajamääriin, mutta Palloliitto on pystynyt UEFAn ja HatTrick –rahoituksen avulla kohdentamaan rahaa olosuhteisiin, jolloin tilanne on tasoittunut. Olosuhteisiin liittyvän tilan uskottiin olevan sama myös muissa kunnissa. Yksi rehtoreista kertoi, että koulujen iltakäyttöä pitäisi lisätä ja kertoi sen olevan Helsingin poliittinenkin toive. Koulut eivät kokeneet ongelmia liikuntapaikkojen suhteen, vaikka lähialueen liikuntapaikkojen varaukset täytyy tehdä hyvissä ajoin. Harmitusta tosin aiheuttavat koulujen liikuntasalien ja välineiden käytöstä aiheutuvat kulut, jotka yleensä tulevat koulujen maksettavaksi. Seurakunnat käyttivät omia välineitä ja tarvittaessa vahingonkorvauksista sovittiin yhdessä koulujen kanssa. Rehtorit kokivat, että liikuntavälineisiin liittyviä ongelmia on lopulta vain vähän.

Rehtori3

”Siel hajoo tavaraa ja sit ne ei tuu ihan siihen paikalleen mis ne pitäis olla. Aamulla opettaja alottaa tunnin, ni sit ei löydykään juuri sitä tai varasto on kaaoksessa. Kukaan ei oo valvonu --- mut täskin on menty eteenpäin. Ja osittain johtuu siitä, et niitä ei käytetä niitä välineistä, heil on omat. Mut osa tavaraahan nyt on sellasta et ne on kulutustavaraa ja ne kestää aikansa, ja on se koulu tai joku muu mikä niit lainaa tai käyttää, että...minusta ne hajoo aina itekseenkin välillä ja niitä pitääkin uusia.”

Nuoriso-ohjaajat kertoivat skeittaukseen tarkoitettuja halleja olevan pääkaupunkiseudulla jo hyvin. Helsingissä käydään pitkienkin matkojen takaa, koska muissa kunnissa ja kaupungeissa tilanne ei vielä ole yhtä hyvä. Kävijöitä skeittihallissa on niin paljon, ettei enempää juuri mahtuisi ja kaikki arki-ilta- ja viikonloppuvuorot ovat varattuja. Skeittihallista on mahdollisuus lainata lautoja, mutta niitä on vain muutama.

Kahden haastatellun rehtorin ja liikunnanopettajan koulut olivat monikulttuurisia, mikä tulee heidän mukaansa huomioida esimerkiksi lajivalinnoissa ja yhteistyössä seurakunnan kanssa. Yksi urheiluseuroista kertoi kerhojen olevan Itä-Helsingin alueella hyvin monikulttuurisia. Seurakunta kuvasi alueen monikulttuurisuuden vaikeuttavan yhteistyötä.

Seurakunta2

”Meil on risti tossa katolla, niin se rajottaa tosi paljon. Se on uskomatonta, minkälaisena porttina se toimii isolle osalle erilaisista yhteistyökumppaneista. ---meil on Itä-Helsingin suurin ja Helsingin toisiks suurin jalkapalloseura toimii tässä naapurissa. Niin he ei juurikaan pysty pitämään tilaisuuksia meidän kirkolla. Niillä on niin monikulttuurista toimintaa, että kun me ollaan kirkko, -- niin he ei pysty tulemaan tänne näin. Se on iso sääli.--- Se on ihan sama juttu koululla. Vaikka mä oisin koululla pitämässä jumppatuntia tai jotain vastaavaa. Mut jos joku kuulee, et seurakunnan työntekijä on ollu siellä, niin – rehtorit saa niin paljon puheluita.--- Profiloitunut nimenomaan itäiselle alueell, missä meil on paljon maahanmuuttajia.”

Kouluille omista tiloista lähtemisen organisointi oli haastavaa etenkin oppilasmäärien ollessa suuria. Tällöin ongelmaksi tulevat myös turvallisuuskysymykset. Rehtorit kertoivat usein mentävänkin siitä, mistä aita on matalin. Yhteistyölle kaivattiin kouluihin myös koordinoijaa, joka pitäisi yhteistyön lankoja käsissä.

Rehtori2

”Ei oo nimettynä henkilöä, joka olis yhteydessä tai yhdessä organisoitais tai mietittäis liikunnan tärkeyttä näille lapsille. --- Et aina voidaan räätälöidä niitä juttuja, mut meil ei tavallaan ole niinku sitä henkilöä, joka sitä räätälöi.”

Vanhempaintoiminnassa – jos sellaista oli - liikunta ei rehtoreiden mukaan juurikaan näy. Vanhempainyhdistyksellä ajateltiin voivan olla ideoita, jos kodin ja koulun yhteistyötä lähdetäisiin kehittämään liikunnan suuntaan. Kouluilla oli kuitenkin ongelmana saada vanhempia mukaan toimintaan. Urheiluseuroilla, seurakunnilla ja nuoriso-ohjaajilla ei ollut yhteyttä vanhempainyhdistyksiin.

Rehtori1

”Luulen, et meidän vanhempainyhdistyksellä on niinkun ensisijalla...hyvinvointi ja turvallisuus täällä, niinkun koulussa. Ja et ei oo kiusaamista ja semmonen et on niinku helppo ihmisten olla Täällä. Et se varmaan niinkun perustavanlaatuinen asia on ensin heillä intresseissä... Mut sehän ois kiva, et se lähti liikunnan kautta joku tämmönen yhdessä tekeminen.”

Urheiluseurat joutuvat painimaan sosiaalisten haasteiden kanssa. Seurat kohtaavat paljon lapsia, jotka olisivat liikunnallisesti lahjakkaita, mutta vanhemmilla ei ole varaa harrastuksiin. On myös lapsia, joita liikunta ei kiinnosta, mutta joiden vanhemmat ovat valmiita maksamaan

harrastamisesta. Urheiluseuroista yksi toi esiin, että seurojen motiivit ovat usein menestyksessä ja valmennuksessa keskitytään helposti niihin parhaisiin pelaajiin. Kilpailun jäsenistä kerrottiin kasvaneen harrastustarjonnan kasvun myötä. Matalan kynnyksen kerhotoiminta ei tuo urheiluseuroihin juuri lisää jäseniä. Se on urheiluseuroille ennen kaikkea arvolähtöinen kysymys. Matalan kynnyksen toiminnan, kuten EasySportin ja muun kerhotoiminnan kautta varsinaiseen seuratoimintaan mukaan tulevien määrä jää muutamaa vuositasolla ja se voi olla haasteena seurojen yhteistyöhön mukaan saamiselle.

Urheiluseurat pitivät tärkeänä, että lyhytkestoisista hankkeista siirryttäisiin vähintään kolmen vuoden periodeihin, jotta tuloksia voidaan saada aikaan. Lyhytkestoisia hankkeita pidettiin urheiluseuroille riskeinä niin taloudelliselta, kuin imagolliselta kannalta. KLL piti tärkeänä, että liikunnallisesta yhteistyöstä tulisi osa toimintakulttuuria lyhytkestoisten tapahtumien ja kokeilujen sijaan. Näin toiminnalla olisi myös vaikutusta. Paineet lajitarjonnan kasvattamiseen näkyivät urheiluseurojen ja KLL:n toiminnassa. Yhdellä seuroista lajitarjonta oli jo laaja. Urheiluseuran edustaja uskoi seurojen pysyvän uusien lajien syntyessä kehityksessä mukana, koska seuran voi aina perustaa kuka tahansa. Myös Koululiikuntaliitossa on jouduttu huomioimaan toiminnan suunnittelussa uudet lajit ja niiden suosio.

8.1.3 Avoimuudella kohti onnistunutta yhteistyötä

Neljä haastatelluista kuvasi tilannetta, jossa lapset ja nuoret oli osallistettu toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Nuoret olivat päässeet vaikuttamaan skeittihallin suunnitteluun suoraan mielipiteiden kautta ja osallistumalla varsinaiseen rakentamiseen. Koulut ja nuorisohjaajat hyödynsivät kerhotoiminnan suunnittelussa lasten ja nuorten omia ideoita ja osaamista. Kaikille avoimeen ja osallistavaan toimintaan liitettiin vahvasti myös yhteisöllisyyden tunne, joka syntyi usein eri-ikäisten toimimisesta yhdessä. Kouluissa oppilaat pääsivät vaikuttamaan välituntitoimintaan, jota oli pyritty lisäämään kaikissa kouluissa. Aikuisten esimerkkiä pidettiin tärkeänä. Yksi rehtoreista kertoi opettajien osallistuvan melko aktiivisesti liikunnalliseen toimintaan niin koulun omissa, kuin ulkopuolisten järjestämissä tapahtumissa. Koululiikuntaliiton edustaja kertoi KLL:n järjestävän opettajille omaa virkistystoimintaa.

Myönteinen asenne oli yhteistyötä edistänyt tai helpottanut asia. Kaikki haastatellut suhtautuivatkin myönteisesti ajatukseen yhteistyöstä. Koulut olivat lähtökohtaisesti hyvin valmiita ottamaan seuroja pitämään esimerkiksi lajiesittelyitä. Liikunnanopettaja kertoi, että ottaisi mielellään eri toimijoita kertomaan mahdollisuuksista heidän asuinalueellaan.

Rehtori3

”Mä lähdän siitä, että toivotan nää muut toimijat tänne ehdottomasti tervetulleiks. Nimenomaan sillä yhteistyöllä tervetulleiks. Mahdollisimman paljon meidän nuorille sitä toimintaa ja mahdollisuutta toimia. Mitä enemmän me saadaan noihin seuroihin, muihin...vapaa-ajalla meidän nuoria...sitä enemmän he on sit tuolta ostarin jengeistä pois... --- et näitä eri toimijoita vaan tänne näin.”

Suuri osan liikuntatunneista vietetään haastateltavien mukaan muualla kuin koulussa. Näin yhteistyö eri toimijoiden kanssa lisääntyy. Koulujen sijainti vaikutti siihen, millaista liikuntaa tarjotaan. Nuorisotoimi kertoi skeittihallissa käyvän nuoria, jotka saivat korvata liikuntatunteja käymällä skeittaamassa ja keräämällä nuorisotyöntekijöiltä merkintöjä ”passiin”. Koulun sijainnilla kerrottiin olevan vaikutusta siihen, kuinka paljon aloitteita yhteistyölle tai yhteydenottoja tulee ja keneltä. Yksi rehtori kertoi eräässä urheiluseurassa olevan nimetty henkilö, joka pitää säännöllisesti yhteyttä lähialueen kouluihin ja koordinoi yhteistyötä. Aloitteen yhteistyölle kuvattiin lähtevän aina jonkun tarpeesta. Kuudessa haastattelussa nousi esiin kaupungin tekemät aloitteet yhteistyön käynnistämiseksi. Kaupunki on painottanut koulujen alueellisen yhteistyön lisäämistä ja pyrkinyt saamaan seuroja mukaan EasySport ja FunAction –toimintaan. Haastateltujen mukaan kaupungilta tulevissa viesteissä näkyy kasvava huoli lasten ja nuorten liikunnasta, mutta selkeät aloitteet liikunnan osalta ovat kuitenkin olleet vähäisiä.

Urheiluseura1

”Mul on semmonen tuntuma, et täs viimeisen 10 vuoden aikana esimerkiksi Helsingin kaupunki on aktivoitunut aika paljon semmosen yhteistyön aikaansaamisessa.--ja se on ollu ihan niinkun positiivinen avaus. Et se on ollu monelle seuralle, joka ei oi itte varmaan uskaltanut tehdä sen suuntast alotetta, niin hyvä lisä.”

Yhteistyötä haluttiin usein jatkaa, kun toiminnan todettiin olevan suosittua. Haastateltavat kuvasivat lapsia ja nuoria käyvän paljon erityisesti kerhoissa. Seurakuntien sählykerhot ja –turnaukset olivat suosittuja nuorten keskuudessa. Myös uusien lajien, kuten parkourin

kerrottiin vetävän nuoria kerhotoimintaan. Liikunnanopettaja kertoi parkour –kerhon olleen myös jonkinlaista sosiaalityötä ja tärkeä energianpurkuväylä erityisoppilaille. Kerhoissa kuvattiin käyvän hyvinkin eri-ikäisiä, mutta toiminnan kerrottiin onnistuvan, kun yhteisistä säännöistä sovitaan. Avoimia kerhoja toivottiin kouluille lisää. Skeittihallia pyörittävät nuorisohjaajat totesivat rullalautailijoiden yhdistyksen kanssa yhteistyössä järjestettyjen skeittikoulujen olleen jatkuvasti täynnä ja tarvetta niiden järjestämiseen olisi enemmänkin.

Riittävät rahalliset resurssit mahdollistivat toiminnan järjestämisen. Toinen seurakunnista piti valttikorttinaan kerhotoiminnan maksuttomuutta. Yksityisessä koulussa toimiva rehtori kertoi, että koululla on ollut resursseja tarjota oppilaille kaupungin koulujen tarjonnasta poikkeavaa liikuntaa. Nuorisotoimen pyörittämän skeittihallin sisäänpääsymaksut on pystytty pitämään alhaisina.

Urheiluseurat kuvasivat yhteistyötä edistäväksi tai helpottavaksi tekijäksi sen, jos seurassa toimii päätoiminen työntekijä, joka ehtii pohtimaan muutakin kuin varsinaista valmennustyötä. Päätoimiset mahdollistivat erityisesti lajiesittelyt ja kerhotoiminnan kouluissa.

Seurakunnille ei ollut merkitystä kuuluuko kirkon toimintaan osallistuva tai yhteistyökumppani kirkkoon, vai ei. Myöskään uskontokunnalla ei ollut merkitystä. Seurakunnilla oli pitkä historia liikunnan saralla. Kirkkohallituksen lanseeraamat liikunnan kymmenen teesiä ohjasivat seurakuntien liikuntatoimintaa.

8.2 Lisää yhteistoimintaa rakenteita kehittämällä

Haastateltavat kertoivat toiveistaan tulevaisuutta ajatellen, joko henkilökohtaisesta tai organisaation näkökulmasta. Tarpeet ja toiveet luokiteltiin taulukon 3 mukaisesti.

TAULUKKO 3. Luokittelun tuloksena ilmenneet tarpeet ja toiveet yhteistyöhön liittyen

Alaluokat	Pääloukat
Liikkuvia lapsia vähän Taloudelliset tarpeet Liikuntaa toivotaan lisää	Syyt kehittämistyölle
Seurojen kuulluksi tuleminen Avoimuuden lisääminen Esimerkkinä toimiminen	Avoimempi viestintä ja yhteisvaikuttaminen
Salivarausjärjestelmän muuttaminen Yhteisistä pelisäännöistä sopiminen Seuratukijärjestelmän uudistaminen	Rakenteiden ja normien uudistaminen

Arjen aktiivisuuden ja spontaanin liikkumisen todettiin vähentyneen. Haastateltavat totesivat, että yhteistyötä tarvitaan ratkaisujen löytämiseksi. Seurakunnat kertoivat, että vaikka kerhot ovat edelleen suosittuja, on kerholaisten määrä laskenut viime vuosina selvästi. Osittain sen arveltiin johtuvan urheiluseurojen nykyisestä roolista kerhojen vetäjinä, mutta osittain syyksi arveltiin, etteivät nuoret nykyisin harrasta mitään. Harrastusten puuttumisen totesi myös liikunnanopettaja. Haastateltavat kaipasivat liikuntaa, jossa ei keskitytä kilpailuun. Yksi rehtoreista toivoi liikunnan näkyvän uudessa opetussuunnitelmassa entistä paremmin. Liikunnanopettaja kertoi fysiikkatestien tulosten olleen niin huonoja, että oppilaat ovat itsekin huolestuneita kunnostaan.

Urheiluseurat kertoivat yhteistyön tarpeiden olevan usein taloudellisia. Yksi seuroista toivoi jonkinlaista työllistämispakettia, joka auttaisi seuran arjen pyörittämisessä.

Kouluissa toivottiin alueellisen yhteistyön kehittämistä; niin koulujen kuin muiden toimijoiden kanssa. Myös koulujen sisäistä yhteistyötä toivottiin kehitettävän. Seurakunnan työntekijä toivoi, että koulut toisivat enemmän esiin tarpeitaan ja toiveitaan yhteistyön suhteen.

Rehtori1

”Mä oon joskus miettinyt sitä, et kun me nyt ollaan tässä ihan vastapäätä et tossa toisel puolel kattoo on pallokenttää ja --- liikuntapalveluja... Et se ei nyt vaan koske tota lapsia ja nuoria, vaan myös henkilökuntaa. Et semmosta yhteistyötä viritettyä, et me voitais hyödyntää enempi sitä tarjontaa, mitä tossa ihan lähellä on. Mulle hirveen tärkeetä on se --- et me profiloituttais tämmösenä Töölöläisenä kyläkouluna. Must ois tärkeetä, et me avaudutaan mahdollisimman hyvin ulospäin.”

Kerhotoiminta yleisesti nähtiin hyvänä ja seurat olivat mielellään siinä mukana, mutta toiminnassa koettiin olevan kehittämisenvaraa. Seuroilla koettiin olevan osaamista ja annettavaa koulujen kerhotoimintaan. Rehtorin mukaan kerhoja oli liian vähän lasten toiveisiin nähden. Nuorten kohdalla urheiluseuran edustaja toivoi yhteistyötä nuorisotoimen kanssa. Kerhotoiminnan oheen toivottiin myös oppituntien toiminnallistamista.

Yksi urheiluseuran edustaja ja seurakunnan edustaja toivat esiin rippikouluihin liittyvän yhteistyön mahdollisuudet. Yhteistyötä on jo ollut suunnitteilla, mutta sitä tarvittiin lisää. Haastateltavat toivoivat avoimempaa keskustelua. Urheiluseurat toivoivat seurojen parempaa huomioimista sekä keskusteluihin ja päätöksentekoon mukaanottoa. Kaupungin sisäistä yhteistyötä toivottiin lisää eri organisaatioiden, kuten Opetusviraston ja Liikuntaviraston kesken erityisesti salien käyttöön liittyen. Salivarausjärjestelmää pidettiin vanhanaikaisena ja seurat toivoivat erityisesti mahdollisuutta varata aamuvuoroja ja käyttää saleja myös kesällä. Myös seuratukiudistusta ja salien käyttömaksun korvaamista velvoittamalla urheiluseurat huolehtimaan ylläpidosta ehdotettiin. Kaikki urheiluseurat totesivat, että seurojen välistä yhteistyötä pitäisi tiivistää myös yli lajirajojen.

Urheiluseura3

”Pitäis ymmärtää yhdessä tehdä lajia tunnetuksi.”

Yhteisistä pelisäännöistä sopimista pidettiin tärkeänä. Liikunnanopettaja toivoi, että kaupungin liikuntapaikoissa olisi selkeät ohjeet kouluryhmille siitä, miten toimitaan ja kuka saa liikkua missäkin. Esimerkkeinä toimivien aikuisten aktiivisuutta tulisi haastateltavien mukaan kehittää. Yksi rehtoreista toivoi, että koko henkilökunta ymmärtäisi liikunnan merkityksen ja että kokouksia voitaisiin ajoittain pitää kävelykokouksina.

Urheiluseura3

”Kaikki ip-kerhojen vetäjätkään ei oo halukkaita liikkumaan ulkona, niin miten sitten lapset haluaisivat liikkua ulkona?”

9 POHDINTA

Tämän tutkielman tavoitteena oli tutkia, miten eri toimijat kuvaavat lasten ja nuorten liikunnan parissa toteutuvaa yhteistyötä sekä millaisia kehittämistarpeita yhteistyön toteuttamiseen liittyy. Seuraavaksi tarkastellaan tutkielman tuloksia suhteessa aiempaan tutkimukseen. Pohdinta on rakennettu Van Ackerin ym. (2011) toimintamallia mukailleen.

Kun vertaa tätä tutkielmaa Van Acker ym. (2011) kaavioon (Kuva1, s. 4), koulut olivat jälleen yhteistyön keskiössä. Yhteistyöstä puhuttaessa kaikki eri toimijat kuvasivat useimmiten yhteistyössä toteutettua kerhotoimintaa, joka Van Ackerin ym. (2011) toimintamallissa oli komponentti 5. Muita yhteistyön muotoja olivat muun muassa olosuhteisiin ja lyhytkestoisempiin kuten lajiesittelyihin liittyvä yhteistyö. Myös olosuhteisiin liittyvät kuvaukset viittasit usein kuitenkin kerhotoiminnan toteutukseen. Eri toimijoista tässä tutkielmassa korostui erityisesti urheiluseurojen toteuttama yhteistyö koulujen kanssa. Suurimpina haasteina yhteistyön kuvauksissa korostui yhteistyön henkilösidonaisuus ja rehtoreiden todettiin olevan merkittävässä asemassa onnistuneen yhteistyön kannalta. Urheiluseurat painivat myös olosuhteisiin liittyvien haasteiden kanssa koulujen liikuntasalien käytön aiheuttaessa suurimmat kustannukset. Onnistuneen yhteistyön takasi lasten ja nuorten omien toiveiden kuuntelu ja osallistaminen. Paukun (2014) tutkimuksen mukaan peruskouluikäisiä osallistetaankin kunnissa monin tavoin ja sitä pidetään tärkeänä. Rajalan ym. (2014) tutkimuksessa nuorten osallistamisen todettiin olevan aktiivisemmän koulupäivän edellytys. Avoimuuden ja yhdessä toimimisen kuvattiin tässä tutkielmassa lisäävän yhteisöllisyyden tunnetta - sitä myös kaivattiin lisää. Yhteistyötä pidettiin tärkeänä, mutta erityisesti kerhotoimintaan liittyvä yhteistyö tarvitsee haasteltujen toimijoiden mukaan kehittämistä. Urheiluseurat toivoivat myös seurojen osaamisen parempaa hyödyntämistä kerhotoiminnan kehittämisessä.

Tässä tutkielmassa yhteistyöstä puhuttaessa esiin eivät juurikaan nousseet Van Ackerin ym. (2011) toimintamallin neljä ensimmäistä komponenttia. Yhteistyöstä puhuttaessa viitattiin kuitenkin usein kouluissa toteutettavaan liikunnalliseen kerhotoimintaan (komponentti 5). Toinen tärkeä yhteistyön muoto oli olosuhteet.

Tutkielman tulosten mukaan koulut eivät tee keskenään liikuntaan liittyvää yhteistyötä. Urheiluseurat sen sijaan tekivät keskenään yhteistyötä paljonkin käytettävissä olevien resurssien puitteissa, mikä tukee Paukun ym. (2014) tutkimuksen tuloksia. Seurojen keskinäinen yhteistyö liittyi pääasiassa edellä mainittuihin olosuhteisiin ja kerhotoimintaan. Muutoin yhteistyö oli lyhytkestoista, kuten lajiesittelyihin liittyvää. Urheiluseurat olivat lähes täysin riippuvaisia koulujen liikuntasaleista. Tässä tutkielmassa haastatellut toimijat tosin edustivat palloilulajeja. Seurakuntien kanssa liikuntaan liittyvää yhteistyötä ei juurikaan ilmennyt. Pääsääntöisesti seurakuntien yhteistyö muiden kanssa liittyi tilojen lainaamiseen. Seurakunnat olivat hyvin itsenäisiä toimijoita, eikä haastatteluissa noussut esiin myöskään seurakuntien keskinäistä yhteistyötä liikuntaan liittyen yksittäisiä turnauksia lukuun ottamatta. Haastatellut nuoriso-ohjaajat kuvasivat yhteistyötä tehtävän pääasiassa järjestöjen kanssa. Tässä tutkielmassa haastateltujen nuoriso-ohjaajien toimipisteenä oli skeittihalli, mikä vaikutti yhteistyön muotoihin. Nuoret tulevat hallille harrastamaan itsenäisesti, eikä yhteistyötä koulujen suuntaan tällä toimipisteellä juuri ollut. Myllyniemen ja Bergin (2013) tutkimuksen mukaan nuorisotoimi on kuitenkin merkittävä liikunnan tarjoaja nuorten kohdalla.

Koululiikuntaliitto oli monelle vieras ja KLL keskittyikin pääasiassa materiaalin tuottamiseen koulujen käyttöön ja välittää tietoa. Jäi kuitenkin kuva, etteivät koulut tiedä riittävästi Koululiikuntaliiton tarjoamista mahdollisuuksista ja materiaaleista. Yhteistyötä KLL:n ja koulujen välillä kuvasi oikeastaan vain Koululiikuntaliiton edustaja. Van Ackerin ym. (2011) malliin liitetty Koululiikuntaliiton kaltainen toimija oli vahvemmin yhteistyössä myös järjestöpuolen kanssa. Tässä tutkielmassa urheiluseurojen, nuorisotoimen tai seurakuntien ja Koululiikuntaliiton välistä yhteistyötä ei ilmennyt juuri lainkaan muutoin, kuin yksittäisinä kampanjoina. Yhteistyö kaupungin eri virastojen kanssa oli tiivistä kouluilla, urheiluseuroilla ja nuorisotoimella. Seurat kuvasivat yhteistyötä kaupungin kanssa tuensaannin muodossa.

Kerhot olivat matalan kynnyksen toimintaa, ei-kilpailuun keskittyviä, sosiaalisen kohtaamisen paikkoja. Useimmiten kerhojen toteuttajina toimi urheiluseura yhteistyössä kaupungin kanssa. Lajiesittelyt toteutettiin usein liikuntatunneilla ja niiden tavoitteena oli opettajien lajiin liittyvien tietojen päivitys sekä seuran näkyvyyden kasvattaminen. Rajalan (2011) mukaan seuroja tulisikin houkutella mukaan juuri näkyvyyden lisäämisen näkökulmasta. Haastateltujen urheiluseurojen edustajien mukaan lajiesittelyt ja liikuntakerhot eivät juurikaan tuo seuroihin lisää jäseniä, mikä on ristiriidassa Eimen & Paynen (2009) tutkimuksen kanssa.

Kerhot ja esittelyt olivat seuroille enemmänkin arvokysymys.

Ongelmana urheiluseuroilla oli saada kerhoihin toteuttaja päiväsaikaan seurojen toimiessa pääsääntöisesti vapaaehtoisten voimin. Tämä tulos tukee myös aikaisempia tutkimuksia (Eime & Payne 2009, Salonen-Nummi 2007). Urheiluseurat pitivät yhteistyötä koulujen kanssa kuitenkin tärkeänä. Kerhotoimintaa pyörittävät urheiluseurat pyrkivät varmistamaan ohjaajiensa hyvät pedagogiset taidot mm. tarjoamalla koulutusta. Seurakunnissa kerho-ohjaus perustui pääsääntöisesti omaan innostukseen ja ohjaajat olivat vapaaehtoisia nuoria. Heikinaro-Johanssonin ym. (2009) mukaan kerho-ohjaajien olisi hyvä olla liikunnanopettajia pedagogisen osaamisen vuoksi. Tässä tutkielmassa haastateltavat pitivät ohjaajien pedagogisia taitoja kuitenkin tärkeinä.

Vaikka Kantersin ym. (2014) tutkimuksessa salien yhteiskäytön ei todettu kasvattavan koulujen kustannuksia, tässä tutkielmassa kouluille yhteiskäytöstä koituvat kustannukset aiheuttivat hieman harmia. Koulujen saleissa olevien välineiden lainaaminen oli kuitenkin vapaata ja rehtorit ymmärtäväisiä välineiden kulumisen suhteen. Olosuhteisiin liittyen haastatteluista oli löydettävissä kolme selkeää osa-aluetta: käyttömaksut, kunnossapito ja jako. Nämä olivat asioita, jotka koettiin haasteiksi ja vaikuttivat urheiluseurojen perustoimintaan. Poikkeuksetta urheiluseurat pitivät salikustannuksia liian korkeina suhteessa jäsenmaksuihin, joihin seurojen toiminta perustuu. Seurat eivät siis hyödy koulujen liikuntasalien käytöstä taloudellisesti, toisin kuin Misener & Doherty (2009) päättelivät tutkimuksessaan. Salien kuntoa pidettiin huonona, koska koulut eivät huolehdi niistä. Vastaavanlaisia tuloksia ilmeni myös Griffithsin ja Rainerin (2009) tutkimuksessa, jossa salien kuntoa pidettiin puutteellisena. Vuorojen jakaminen koettiin epäreiluksi. Nykyinen systeemi oli seurojen kannalta vaikea ja vuorot saattoivat olla hajallaan ympäri kaupunkia. Seurojen mukaan kaupunki ei tue riittävästi liikuntapaikkarakentamista. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2015) mukaan seurojen tukeminen valtionavustuksilla on yksi keino lisätä väestön fyysistä aktiivisuutta, mutta kuntien erilaiset käytännöt perusavustusten jakamisessa, liikuntapaikkarakentamisessa ja peruskorjauksessa sekä käyttövuoromaksuissa ovat merkittävämmässä kokonaisroolissa ajatellen seurojen toimintamahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Kirkkoon liittyvät ennakkoasenteet ja uskonnosta johtuvat haasteet voivat olla haasteita myös yhteistyölle. Muut toimijat eivät välttämättä tiedä millaista toimintaa seurakunnalla on tarjota. Nämä tulokset tukevat Paukun ym. (2014) tutkimusta, jonka kyselyyn vastanneet urheiluseurat tekivät vähiten yhteistyötä seurakuntien kanssa. Seurakunnissa kerholaisten määrä on laskenut mahdollisesti siksi, että urheiluseurat ovat ottaneet kerhoja vetääkseen. Kerhotoiminta oli kuitenkin aktiivista. Seurakunnat olisivat avoimia eri toimijoille, mutta urheiluseurat vierastavat seurakuntien toimintaa, eikä yhteistyötä ole päässyt syntymään. Tässä tutkielmassa haastatelluista seurakunnista toinen toimi Itä-Helsingissä, missä monikulttuurisuus vaikutti sekä seurakuntien, että koulujen toimintaan vahvasti.

Kokemus ajanpuutteesta on todettu merkittäväksi haasteeksi yhteistyöverkostojen luomisessa (Misener & Doherty 2009, Simonsen 2013, Smibert ym. 2010 & Tammelin ym. 2012). Näin oli myös tässä tutkielmassa. Aikaan liittyviä haasteita kuvasivat lähes kaikki haastatellut toimijat. Koulujen arki pyöri perustehtävän, opetuksen ympärillä, eikä aikaa ollut ”ylimääräiseen”. Aikataulut menivät ristiin, kun urheiluseurojen vapaaehtoiset olivat päiväsaikaan palkkatöissään. Koulut olivat kuitenkin hyvin vastaanottavia ja toivottivat muut toimijat tervetulleiksi liikuttamaan lapsia ja nuoria; sille myös koettiin tarvetta. Ajanpuute ei näyttänyt vaikuttavan myöskään seurojen sitoutuneisuuteen esimerkiksi matalan kynnyksen toiminnan järjestämiseen, minkä voisi katsoa terveyttä edistäväksi toimintaperiaatteeksi. Tämä tukisi aikaisempaa tutkimusta seurojen sitoutuneisuuteen (Simonsen 2013) ja terveyden edistämisen toimintaperiaatteisiin liittyen (Kokko ym. 2009).

Seurojen välisen yhteistyön tiivistämiselle koettiin tarvetta. Seurat toivoivat tulevana paremmin kuulluksi niitä koskevassa päätöksenteossa. Tämä tukee aikaisempia tutkimuksia, joissa yhteistyö kunnissa muistutti lähinnä yksisuuntaista tiedottamista (Simonsen 2013), eikä ollut osallistavaa (Pauku 2014). Vapaaehtoisjärjestöjen ja kunnan yhteistyötä tarvitaan ja kunnan osoittamalla arvostuksella on merkitystä seuroille (Pauku 2014, Simonsen 2013).

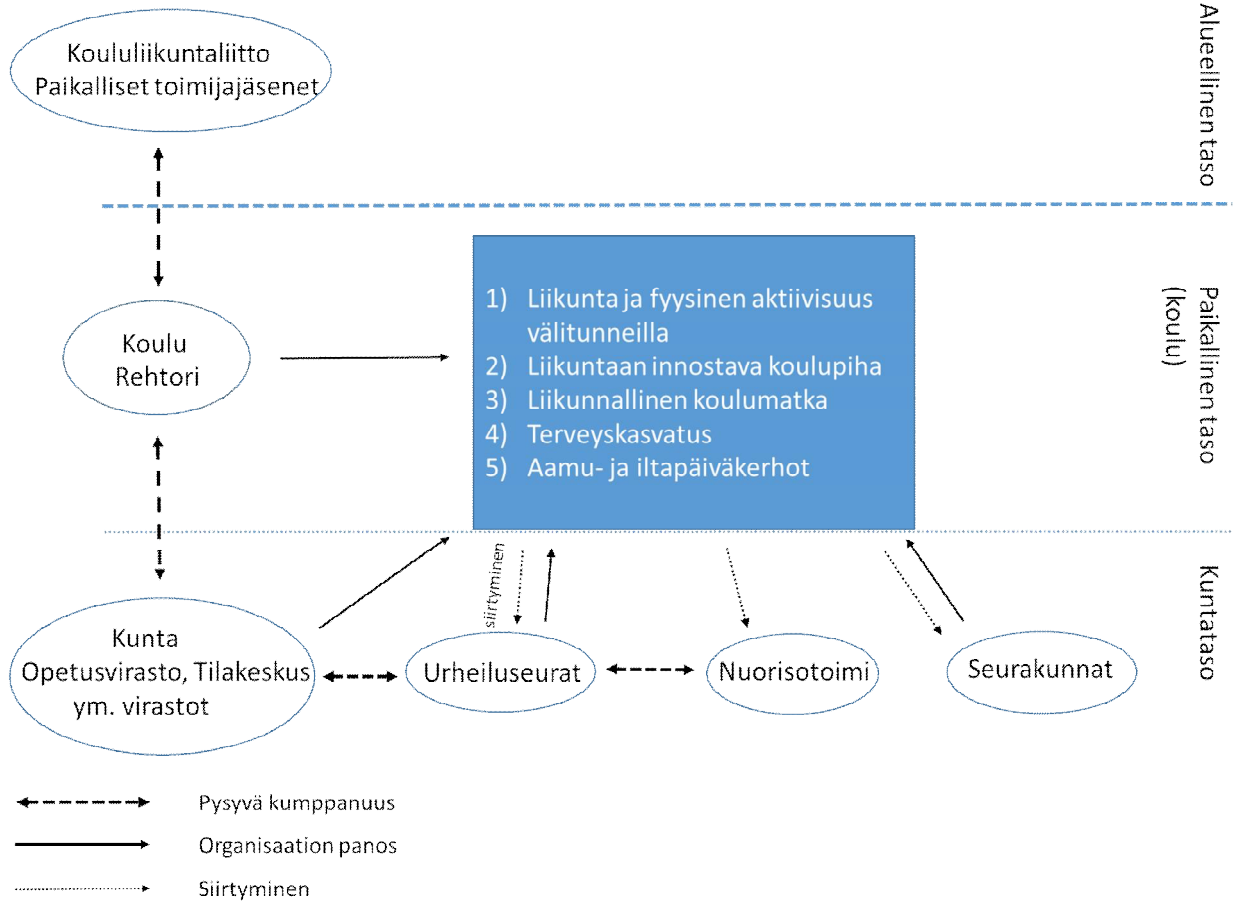
Tässä tutkielmassa näkyi, että urheiluseuroille perheiden sosiaaliset ongelmat olivat arkipäivää. Tarvittaessa taloudellista tukea harrastamisen mahdollistamiseksi pyydettiin muilta toimijoilta. Urheiluseurojen toiminta perustui lähes yksinomaan jäsenmaksuihin. Koska perheen sosioekonomisen taustan on todettu vaikuttavan lasten- ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen (Cardon ym. 2012, Mandic ym. 2012, Määttä ym. 2014, Sosiaali- ja

terveysministeriö 2013 & World Health Organization 2007), voidaan tämänkin tutkielman tulosten perusteella yhteistyöllä mahdollistaa lasten ja nuorten osallistuminen eri toimijoiden tarjoamaan organisoituun liikuntaan perheen sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Jo pelkästään tämän tulisi toimia kannustimena yhteistyössä toimimiselle.

Tutkimusten mukaan kouluissa olisi hyvä olla yhteistyötä koordinoiva henkilö (Salonen-Nummi 2007, Van Acker ym. 2011), luontevimmin liikunnanopettaja (Van Acker ym. 2011). Tässä tutkielmassa rehtorit olivat lähes kaikissa tilanteissa yhdyshenkilönä. Kouluista puuttui yhteistyötä koordinoiva taho. Rehtorit kuitenkin tiedostivat tämän ja kokivat tämän myös itse puutteena. Salonen-Nummen (2007) tutkimuksessa rehtorin asenteella ja esimerkillisyydellä todettiin olevan merkittävä vaikutus esimerkiksi iltapäivätoiminnan toteutumiseen. Van Acker ym. (2011) tutkimuksen mukaan rehtorit ovat avainasemassa yhteistyön mahdollistamisessa muun muassa resurssien jakamisen osalta. Tässä tutkielmassa asenteet ja yhteistyön henkilösidonaisuus olivat muutoinkin suurimpia haasteita yhteistyön syntymiselle, mikä tukee aikaisempia tutkimuksia (Rajala 2011, Salonen-Nummi 2007 & Simonsen 2013).

Vanhempainyhdistysten vähäinen mukanaolo oli yllättävää. Kaikissa kouluissa ei edes ollut yhdistystoimintaa. Oppilaat saattaisivat kuitenkin toivoa vanhempien aktiivista osallistumista (Mandic ym. 2012) ja vanhempien mukanaolon on todettu olevan myös hyödyllistä ja merkittävää (Paukku 2014, Salonen-Nummi 2007). Aikuisten antamaa esimerkkiä pidettiin kuitenkin tärkeänä.

Kuvaan 2 on piirretty kaavio yhteistyön toteutumisesta tässä tutkielmassa haastateltujen toimijoiden kuvausten pohjalta. Kaavion pohjana on käytetty Van Ackerin ym. (2011) toimintamallia, jonka kaavio on esitelty sivulla 7.

KUVA 2. Tämän tutkielman pohjalta muodostettu yhteistyökaavio Van Ackerin ym. (2011) toimintamallia mukaillen.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa on syytä tarkastella havaintojen luotettavuutta ja niiden puolueettomuutta. Puolueettomuus nousee kysymykseksi esimerkiksi siinä, pyrkiikö tutkija ymmärtämään ja kuulemaan tiedonantajia itsenään vai suodattuuko tiedonantajan kertomus tutkijan oman kehysten läpi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Tutkimukseen tulee soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Ennen haastatteluiden aloitusta anoin Helsingin kaupungilta tarvittavat luvan tutkimuksen toteuttamista varten. Tätä ennen olin jo kartoittanut mahdollisia haastateltavia ja heidän mahdollisuuttaan osallistua haastatteluun puhelimitse ja sähköpostitse. Haastattelin nuoriso-ohjaajia lukuun ottamatta jokaisen yksitellen. Haastatteluissa pyrin siihen, että ennakoasenteeni ja käsitykseni tutkittavasta ilmiöstä vaikuttaisivat mahdollisimman vähän haastattelutilanteeseen. Haastattelut tein niiden sisäistämisen ja käsittelyn kannalta sopivassa tahdissa, suurimmaksi osaksi vuoden 2013 elo- ja syyskuun aikana. Tallensin ja litteroin haastattelut nimettöminä, jotta haastateltavien henkilöllisyys pysyisi salassa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Pyrin tekemään litteroinnin pian jokaisen haastattelun jälkeen. Myös haastatteluiden lukuprosessin aloitin, kun kaikki haastattelut oli tehty. Luin haastattelut muutamaan kertaan ja sulattelin niiden sisältämää informaatiota. Tämä auttoi haastatteluiden sisällön sisäistämisessä. Haastatteluaineisto on koko tutkimusprosessin ajan ollut vain minun hallussani, sitä on käytetty vain minun pro gradu –tutkielmassani ja aineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012).

Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tutkimuseetiikan näkökulmasta hyvän tieteellisen käytännön ensimmäinen keskeinen lähtökohta on se, että tutkimuksessa noudatetaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Aloitin analyysiprosessin vuoden 2013 lopussa. Haastatteluiden pilkkomisen tein kolmeen kertaan. Välissä oli useampi kuukausi. Ensimmäisellä kerralla pilkoin haastattelut liian pieniin osiin, jolloin analyysikehikon rakentaminen osoittautui mahdottomaksi. Pilkoin haastattelut uudelleen, jonka jälkeen tein vielä testauksen. Pilkkominen tapahtui paria poikkeusta lukuun ottamatta samalla tavalla viimeisellä kahdella kerralla. Tämä lisäsi

analyysin luotettavuutta. Olen kuvannut tutkimuksen etenemisen tarkkaan, joten lukija on voinut seurata analyysin etenemistä. Tulosoioon olen liittänyt näytteet analyysista. Lisäksi olen pyrkinyt luotettavuuden lisäämiseksi valitsemaan sellaisia otteita haastatteluista, jotka kuvaavat mahdollisimman hyvin tutkimusaineistoa ja tutkimustuloksia.

Joitakin haastateltavia toimijoita, kuten liikunnanopettajia, oli vain yksi. Näin ollen tulokset eivät ole kovin hyvin yleistettävissä. Kolme nuoriso-ohjaajaa haastateltiin ryhmähaastatteluna. Heidän toimipisteensä, skeittihalli on melko erilainen toimipiste, eikä nuorisotoimen kohdalla nousseet asiat siten välttämättä ole yleistettävissä. Haastateltuja rehtoreita oli myös kolme. Yksi rehtoreista edusti kuitenkin yksityistä koulua, mikä näkyi tuloksissa jonkin verran. Yksityinen koulu ei painanut samankaltaisten haasteiden kanssa, kuin kaksi kaupungin koulua. Kaikki kolme urheiluseuraa edustivat palloilulajeja. Kaksi seuroista oli suuria ja yksi pienempi, joka toimi lähes täysin vapaaehtoisten voimin. Urheiluseuroja koskevat tulokset ovat myös melko hyvin yleistettävissä, mutta yleistettävyyttä olisi parantanut useamman lajin mukana olo. Haasteltujen toimialueet olivat melko ripotellen ympäri Helsinkiä, mikä voi vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Mahdollisesti toimijoiden etsiminen samalta, tiiviimmältä alueelta olisi helpottanut analysointia ja antanut luotettavamman kuvan yhteistyön toimimisesta.

Yhteistyö käsitteenä osoittautui tutkielmaa tehdessä yllättävän haastavaksi. Esimerkiksi seurakunnat kuvasivat koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä eri tavoin, kuin koulut. Käsitteiden yhteistyöstä oli muutenkin ajoittain hyvin erilainen eri haastateltavien kohdalla ja tulkittavissa eri tavoin. Joillekin yhteistyö oli hyvin konkreettista tekemistä, kun taas joillekin yhteistyöksi riitti samalla alueella toimiminen. Myös rahallisen tuen saaminen tulkittiin usein yhteistyöksi, vaikka tällaisessa yhteistyössä ei tapahdu vastavuoroisuutta tai yhdessä toimimista joita Aira (2012) kuvasi yhteistyötä määritellesään. Yhteistyön kuvaamista ja tulkintaa olisi helpottanut yhteistyökäsitteen selventäminen haastateltaville etukäteen.

9.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Niin tämän tutkielman kirjallisuuskatsauksessa kuin tutkielman tuloksissakin paikallistasolla toimivat koulut olivat lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden edistämässä avainasemassa. Kouluista tavoittaa kaikki lapset ja nuoret ja niiden sijainti on keskeinen. Yhteistyön

näkökulmasta tässä tutkielmassa korostuivat selvästi urheiluseurat koulujen yhteistyökumppaneina. Yhteistyö liittyi eri toimijoiden kuvauksissa usein aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaan.

Tämän tutkielman tulosten pohjalta voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset:

- Koulujen arki opetustyön parissa on hektistä. Siksi liikunnallisten aktiviteettien toteuttajia kaivataan muualta. Koulut ovat vastaanottavaisia ja valmiita yhteistyöhön erilaisten toimijoiden kanssa, mutta myös aloitteen odotetaan tulevan muualta. Lisäksi vaikuttaa siltä, että kouluissa olisi tarvetta henkilölle, joka koordinoisi yhteistyötä.
- Liikunnallisia kerhoja järjestetään runsaasti, mutta tarvetta olisi järjestää enemmänkin. Niitä ovat toivoneet niin lapset ja nuoret itse kuin tutkielmaa varten haastatellut aikuiset. Lapset ovat päässeet myös itse vaikuttamaan kerhojen sisältöihin. Iltapäiväkerhotoiminta ei nykyisessä muodossaan kuitenkaan toimi ainakaan seuroille, joissa ei ole päätoimisia työntekijöitä.
- Urheiluseurat tekevät yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa parhaansa mukaan käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Seurojen vaikuttamismahdollisuuksia tulisi kehittää. Yhteistyöhön vaikutti eniten muun muassa olosuhteisiin ja seuratukiin liittyvät tekijät. Urheiluseurat ovat palloilulajien kohdalla riippuvaisia koulujen liikuntasaleista, eivätkä seurat ole tyytyväisiä nykyiseen systeemiin. Koulut eivät kuitenkaan juuri puutu salien iltakäyttöön, koska sen hoitaa kaupunki. Tässä kohtaa tarvittaisiin yhteistyön kehittämistä kaupungin, seurojen ja koulujen kesken. Innostusta, halua ja osaamista kehittää yhteistyötä koulujen kanssa urheiluseuroilta löytyisi varmasti paljonkin.
- Nuorisotoimi tekee aktiivista työtä omalla tontillaan. Kävijöitä skeittihallilla riittää paljon, mikä viittaa skeittiharrastuksen suosioon ja toisaalta muistuttaa myös sellaisten harrastusmahdollisuuksien luomisen tärkeydestä, joissa harrastaminen on vapaata ja omaehtoista. Skeittihallin nuorisotoimi tekee tiivistä yhteistyötä skeittikulttuuriin liittyvien järjestöjen kanssa. Haastatellut urheiluseurat, jotka olivat palloiluseuroja, toivoivat yhteistyön kehittämistä nuorisotoimen kanssa yleisesti. Urheiluseurat voisivat hyödyntää nuorisotoimen asiantuntemusta haastavimmassa iässä olevien nuorten kohdalla ja etsiä yhdessä keinoja, kuinka nuoret saadaan pysymään harrastuksen parissa.

- Seurakunnat olivat myös hyvin itsenäisiä toimijoita. Pääsääntöisesti tässä tutkielmassa keskityttiin seurakuntien järjestämiin sählykerhoihin, mutta liikunnallista toimintaa vaikuttaa olevan laajemminkin. Seurakunnat voisi huomioida lasten ja nuorten liikunnan edistäjinä entistä paremmin. Ongelmaksi erityisesti seurakunnissa saattaa tulla yhteistyön henkilösidonaisuus; tarvitaan joku, joka innostuu liikunnan järjestämisestä, kun liikunta ei ole aivan seurakuntien perustoimintaa. Tässä tutkielmassa haasteena yhteistyölle oli myös monikulttuurisuus. Seurakunnat itse ovat kuitenkin avoimia yhteistyölle erilaisten toimijoiden kanssa.
- Valtakunnallisella tasolla toimivasta Koululiikuntaliitosta jäi tämän tutkielman tulosten pohjalta melko irrallinen vaikutelma. KLL tuottaa tietoa, ideoita ja materiaalia, mutta osaavatko koulut hyödyntää niitä? On myös mahdollista, että pääkaupunkiseutu alueena on haastava ja KLL on tunnetumpi muualla Suomessa. Koululiikuntaliitto vaikuttaa toimivan vain koulujen suuntaa, eikä yhteistyötä järjestöihin tai nuorisotoimen puoleen juuri ole.

Liikunnalliseen yhteistyöhön liittyviä lausuntoja ja kannanottoja tuntuu Suomesta löytyvän riittämiin, erityisesti erilaisiin hankkeisiin liittyen. Varsinaista tieteellistä tutkimusta liikunnalliseen yhteistyöhön liittyen on kuitenkin tehty vähän. Yhteistyöhön liittyviä mahdollisuuksia tulisi tutkia lisää. Urheiluseurojen haastatteluista ilmeni, kuinka monimuotoisten sosiaalisten haasteiden kanssa urheiluseurat ovat päivittäin tekemisissä. Näitä seikkoja ei tässä pro gradu-tutkielmassa pystytty tarkemmin analysoimaan, joten tässä olisi mielenkiintoinen mahdollisuus uudelle haastattelututkimukselle. Koulun ja kodin välistä yhteistyötä tarkasteltiin tässä tutkimuksessa vain vanhempainyhdistyksen kautta ja muiden toimijoiden kertomana. Jatkossa vanhempainyhdistyksen toiminnan ja sen mahdollisuuksien tarkastelu lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden edistämisen kannalta olisi mielenkiintoista. Kouluissa toimivan liikuntakoordinaattorin toimintaa voisi pilotoida esimerkiksi hankkeen muodossa. Edistäisikö ja sujuvoittaisiko se paikallistason yhteistyötä, keventäisikö se rehtoreiden taakka?

Tässä tutkimuksessa keskityttiin paljolti valtavirrassa kulkeviin, palloilulajeja tarjoaviin urheiluseuroihin. Nyt, kun näyttää siltä että nuoret toivovat yhä vapaamuotoisempia harrastusmahdollisuuksia, olisi jatkossa hyvä tutkia yhteistyötä myös muiden liikuntaa tarjoavien vapaa-ajan järjestöjen osalta.

LÄHTEET

- Aira, A. 2012. Toimiva yhteistyö. Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. University of Jyväskylä. Studies in humanities 179.
- Cardon, G.M., Van Acker, R., Seghers, J., De Martelaer, K., Haerens, L.L. & De Bourdeaudhuij, I.M.M. 2012. Physical activity promotion in schools: which strategies do schools (not) implement and which socioecological factors are associated with implementation? *Health Education Research* 27 (3): 470-483. DOI: 10.1093/her/cys043.
- Casey, M.M., Payne, W.R. & Eime, R.M. 2009. Partnership and capacity-building strategies in community sports and recreation programs. *Managing Leisure* 14, 167-176. DOI: 10.1080/13606710902944938.
- Eime, R.M., Payne, W.R. & Harvey, J.T. 2008. Making sporting clubs healthy and welcoming environments: A strategy to increase participation. *Journal of Science and Medicine in Sport* 11, 146-154. DOI: 10.1016/j.jsams.2006.12.121.
- Eime, R.M. & Payne, W.R. 2009. Linking participants in school-based sport programs to community clubs. *Journal of Science and Medicine in Sport* 12, 293-299. DOI:10.1016/j.jsams.2007.11.003.
- Fogelholm, M., Paronen, O. & Miettinen, M. 2007. Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Opetusministeriö. UKK-instituutti.
- Griffiths, R. & Rainer, P. 2009. Supporting high-quality extra-curricular primary school sport on Wales: An evaluation of a university/community partnership initiative. *Managing Leisure* 14, 286-301. DOI: 10.1080/13606710903204522.
- Haikkola, L. & Leinonen, E. 2014. Harrastukset ja ystävyysuhteet. Teoksessa: Wikström, K., Haikkola, L. & Laatikainen, T. (toim.). Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista. Työpaperi 17. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti.
- Hakkarainen, H. 2009. Harjoituksilla ei paikata nuorten arjen liikuntavajetta. *Liikunta ja Tiede* 5 (46), 26-27.
- Heikinaro-Johansson P., McKenzie, T.L. & Johansson, N. 2009. Koululiikunta – käyttämätön voimavara liikkumisen edistämiseksi. *Liikunta ja Tiede* 2-3 (46), 4-9.

- Hiilloskorpi, H. 2009. Kouluikäiset liikkeelle – monipuolista liikuntaa ja urheilua. Terveysliikunnan tutkimusuutiset. TULE liikkumaan: Ratkaisuja tuki- ja liikuntaelimistön ongelmiin, 14-16. UKK-instituutti.
- Husu, P., Paronen, O., Suni, J. & Vasankari, T. 2011. Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010 –katsaus. Terveysliikunnan suositukset täyttyvät heikosti. Liikunta ja Tiede 2-3 (48), 18-23.
- Jussila, A.-M. & Oksanen, R. 2012 Liikkuminen tukee lasten ja nuorten kehittymistä ja oppimista. Terveysliikuntautiset. Mieli ja keho liikkeelle –valtimoterveyttä edistämään, 4-5. UKK-instituutti.
- Kanters, M.A., Bocarro, J.N., Filardo, M., Edwards, M.B., McKenzie, T.L. & Floyd, M.F. 2014. Shared use of school facilities with community organizations and afterschool physical activity program participation: a cost-benefit assessment. Journal of School Health (84), 302-309.
- Kong, A.S., Farnsworth, S., Canaca, J.A., Harris, A., Palley, G. & Sussman, A.L. 2012. An Adaptive Community-Based Participatory Approach to Formative Assessment With High Schools for Obesity Intervention. Journal of School Health 82 (3), 147-154.
- Koski, P., Asanti, R., Koivusilta, L., Heinonen, O. J., Salanterä, S., Aromaa, M., Suominen, S. & Oittinen, A. 2008. Koulut liikkeelle –hanke: Lisää liikuntaa koulupäivään yhdessä tekemällä. Liikunta ja Tiede 6 (45), 13-19.
- Koski, P. 2012. Villapaita päällä takiaispellossa –päätoiminen kohtasi vapaaehtoiset. Mitä tapahtui, kun seuroihin palkattiin päätoimisia työntekijöitä? Liikunta ja Tiede 5 (49), 4 -8.
- Laatikainen, T., Haikkola, L., Alitolppa-Niitamo, A., Säävälä, M., Malin, M., Leinonen, E., Mäki, P., Wikström, K., Markkula, J., Parikka, S. & Le, T. 2014. Nuorten perhe, harrastukset ja sopeutuminen Suomeen. Teoksessa: Wikström, K. & Haikkola, L. (toim.). Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista. Työpäperi 17. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Le, T., Wikström, K. & Mäki, P. 2014. Liikunta ja fyysinen aktiivisuus. Teoksessa: Wikström, K. & Haikkola, L. (toim.). Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista. Työpäperi 17. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

- Mandic S, Bengoechea E.G, Stevens E, De la Barra S.L. & Skidmore P. 2012. Getting kids active by participating in sport and doing it more often: focusing on what matters. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 9 (86). DOI:10.1186/1479-5868-9-86.
- Metcalf, B., Henley, W. & Wilkin, T. 2012. Effectiveness of intervention on physical activity of children: systematic review and meta-analysis of controlled trials with objectively measured outcomes. *BMJ* 345, e5888.
- Misener, K. & Doherty, A. 2009. A Case Study of Organizational Capacity in Nonprofit Community Sport. *Journal of Sport Management* 23, 457-482.
- Myllyniemi, S. (toim.) 2012. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 46, verkkojulkaisuja 53. Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura), nro 127. Helsinki.
- Myllyniemi, S. & Berg, P. 2013. Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja, nro 49. Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura), nro 140. Helsinki.
- Mäenpää, P. & Korkatti, S. (toim.) 2012. Urheiluseurat 2010-luvulla. Ajatuksia seurojen kehittymisestä ja kehittämisestä. SLU-Julkaisusarja 1.
- Määttä, S., Nuutinen, T., Ray, C., Eriksson, J.G., Weiderpass, E. & Roos, E. 2014. Vanhempien sosiaalisen tuen ja koulutustason yhteys lasten liikuntaan. *Liikunta ja tiede* 51 (6), 71-77.
- Opetusministeriö 2010. ”Sanoista teoiksi”. Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 13.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 22.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011-2015. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 4.
- Perusopetuslaki 1998. 9a §/19.2.2004/115. Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986.
- Perusopetuslaki 2003a. 48a §/19.12.2003/1136. Laki perusopetuslain muuttamisesta.

- Perusopetuslaki 2003b. 48b §/19.12.2003/1136. Laki perusopetuslain muuttamisesta.
- Paukku, J. 2014. Osallisuus, palaute, seuranta. Kuntien liikuntatoimen nykykäytännöt. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 4.
- Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. 2014. Seuratuki 2013-2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, Likes.
- Rajala, K., Itkonen, H., Kankaanpää, A., Tammelin, T. & Laine, K. 2014. Yläkoululaisten subjektiivisen sosiaalisen aseman yhteys välituntiliikuntaan ja osallisuuteen. *Liikunta ja tiede* 51 (6), 63-70.
- Rajala, R. 2011. Koulun kerhotoiminta. Teoksessa: Rajala, R. (toim.) 2011. Kerhot hyrräämään näkökulmia ja malleja koulun kerhotoiminnan vakiinnuttamiseen. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 11, 7-13.
- Salonen-Nummi, S. 2007. Liikunnan löytöretki iltapäivätoimintaan. Liikunnan mahdollisuudet ja esteet porilaisissa kouluissa organisoidussa iltapäivätoiminnassa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 198. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, Likes.
- SLU 2010. Kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010. Vapaaehtoistyö. SLU:n julkaisusarja 8.
- Simonsen, N. 2013. Health promotion in local contexts and enabling factors. A study of primary healthcare personnel, local voluntary organizations and political decision makers. University of Helsinki.
- Smibert, A., Abbott, R., Macdonald, D., Hogan, A. & Leong, G. 2010. School, community, and family working together to address childhood obesity: Perceptions from the KOALA lifestyle intervention study. *European Physical Education Review* 16 (2), 155-170. DOI: 10.1177/1356336X10381307.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 10. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Tammelin, T., Laine, K. & Turpeinen, S. (toim.) 2012. Liikkuva koulu –ohjelman pilottivaiheen 2010-2012 loppuraportti. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 261. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Viitattu 23.12.2015. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtion liikuntaneuvosto 2015. Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö/Valtion liikuntaneuvosto. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 4.
- World Health Organization 2007. Europe. Steps to health. A European framework to promote physical activity for health. Viitattu 1.1.2015
http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0020/101684/E90191.pdf?ua=1

LIITTEET

LIITE1. Haastattelupyyntö

Hei,

Olen Jyväskylän yliopiston terveystieteiden opiskelija. Toivoisin saavani haastatella teitä opintoihini liittyvää pro gradu –tutkielmaani varten. Tutkielmani aiheena on lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden edistäminen eri tahojen yhteistyötä tekemällä. Tarkoitukseni on keskittyä tutkielmassa Helsingin alueen toimijoihin. Olisin kiinnostunut kuulemaan ajatuksianne yhteistyöstä esimerkiksi alueen koulujen, urheiluseurojen, koululiikuntaliiton tai muiden toimijoiden kanssa; miten yhteistyö on toteutunut, mikä on mielestänne toiminut tai koettu hyväksi ja missä olisi vielä kehitettävää? Hyödynnetäänkö yhteistyötahoja esimerkiksi kerhotoiminnan järjestämisessä?

Haastatteluun olisi hyvä varata aikaa noin tunti. Haastattelu on tyypiltään vapaamuotoinen teemahaastattelu. Se tallennetaan myöhempää analysointia varten, käsitellään luottamuksellisesti ja vain minun pro gradu -tutkielmaani varten. Haastattelu voidaan toteuttaa kuluvan kevään, kesän tai alkusyksyn 2013 aikana teidän aikataulujenne mukaan omassa toimipaikassanne. Annan mielelläni halutessanne lisätietoja aiheestani.

Ystävällisin terveisin

Julia Anttilainen

Jyväskylän yliopisto

Terveystieteiden laitos

LIITE 2. Teemahaastattelurunko

1. Tausta

- Toimenkuva
- Perustietoja toimipaikasta/organisaatiosta

2. Yhteistyön kuvaus

- Millaista yhteistyötä tehdään muiden alueen liikuntatoimijoiden kanssa (esim. koulujen, urheiluseurojen, Koululiikuntaliiton, seurakunnan tai nuorisotoimen)?
- Kuka yhteistyötä koordinoi tai johtaa?
- Kenen aloitteesta yhteistyö on syntynyt?
- Onko yhteistyö pitkäjänteistä ja suunnitelmallista, vai lyhytkestoista projektiluonteista?
- Mistä yhteistyössä järjestetyille toiminnalle saadaan rahoitus?
- Ovatko järjestetyt tapahtumat kaikille avoimia, maksuttomia?

3. Yhteistyön arviointia

- Miten yhteistyö on toiminut?
- Mitkä ovat olleet hyviä käytäntöjä/toimintatapoja?
- Mitä ongelmia on havaittu?
- Mitä kehittämisehdotuksia?
- Millaista yhteistyötä toivotaan tulevaisuudessa?

Lisäkysymyksiä kouluille:

- Kuvaus koulussa tapahtuvasta liikunnan määrästä
- Missä liikuntatunnit pääsääntöisesti vietetään?
- Kuinka aktiivisesti käytetään lähialueen palveluja/mahdollisuuksia?
- Millaisia mahdollisuuksia lapsilla on liikkumiseen koulualueella (sisätilat+piha)?
- Lainaako koulu tiloja muille toimijoille?
- Kannustetaanko oppilaita koulumatkaliikuntaan?
- Järjestetäänkö välituntiliikuntaa, iltapäiväkerhoja, liikunnallisia teemapäiviä tai muita aktiviteettejä koulupäivän aikana tai sen jälkeen?
 - > Kuka toimii ohjaajana/vetäjänä/järjestäjänä?
 - > Pääsevätkö oppilaat vaikuttamaan tapahtumien sisältöön?
 - > Osallistuuko koko koulu tapahtumiin (myös muiden oppiaineiden opettajat ja rehtori)?
- Onko vanhempainyhdistys mukana liikunnallisten tapahtumien suunnittelussa?
- Millaisia muita terveyskasvatuksellisia toimintatapoja koululla on?
 - esim. ohjaaminen oppilaiden oman fyysisen aktiivisuuden tarkkailuun?

Lisäkysymyksiä urheiluseuroille:

- Onko yhteistyönä toteutettu toiminta monipuolista, vai seuran erikoistumaan lajiin painottuvaa?
- Kuinka paljon urheiluseurassa on vakituisia ja vapaaehtoistoimijoita (vaikuttaako yhteistyöhön)?